Published and distributed under permit (No. 322), authorized by the Act of October 6, 1917, on file at the Post Office of New York, N. Y. — By order of the President, A. S. BURLESON, Postmaster General.

גליון ו (רו) HATOREN שנה שביעית

התורן

עתון שבועי
יוצא בכל יום ששי



התוכן

—

VOL. VII — NEW YORK, APRIL 23, 1920 — No. 6 (206)

HATOREN
Published weekly by the
ZIONIST ORGANIZATION OF AMERICA
55 FIFTH AVENUE, NEW YORK.
Telephone, Chelsea 247

מחיר „התורן"
לשנה — $4.00 לחצי שנה — $2.00
בחוץ־לארץ ובקנדה:
לשנה — $4.50 לחצי שנה — $2.25
לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת
הכתובת:
Hatoren, 55 Fifth Avenue, New York

SUBSCRIPTION RATES:
One year—$4.00 Six months—$2.00
Foreign Countries and Canada:
One year—$4.50 Six months—$2.25
Single copy 10 cents
Entered as second-class matter March 14, 1916, at the Post Office at New York, N. Y., under the act of March 3, 1879.

מחיר גליון 10 סנטים

VOL. VII NEW YORK, APRIL 23, 1920 No. 6

יוצא לאור על־ידי
ההסתדרות הציונית
באמריקה

העורך:
ראובן בריינין

שנה שביעית ניו־יורק, ה׳ אייר, תר״ף גליון ששי

אָנוּ מְחַכִּים

אנחנו שנוסינו, בשנים האחרונות, כל־כך בפוגרומים היותר נוראים, בכל מיני שחיטות והריגות שאין דומה לאכזריותן, — אנחנו עמדנו נבהלים ונדהמים למקרא הידיעות הראשונות שבאו בעתונים על־דבר הפוגרום שעשו הערבים ביהודי ירושלים. היתכן? — שאלנו כולנו. לא חפצנו להאמין, לא יכולנו האמן. ההשערה הראשונה היתה, השערה שהיתה נוחה להתקבל על הלב, בודאי איזה שטן מקטרג, איזה ליץ מנוול בדה מלבו שקרים נוראים בשביל איזו כונה פוליטית שפלה...

אָמרנו:

פוגרום על העברים בארץ העברים? עתה? בערב הועידה של סאן־רימו? ואיפה? בירושלים, ששם רוב מנין ורוב בנין המה יהודים. והפוגרום נעשה בפני מי? בפני פקידי אנגליה ובאי־כחה! והסבה, והתואנה, לוא גם למראית־עין, לפוגרום זה? לא היתה כל סבה, לא היתה גם תואנה, לא היתה גם שום התנגשות. פשוט, בלי כל תואנה, בלי שום התנגשות, התנפלו על יהודי ירושלים, הרגו, פצעו, גזלו, שדדו, עשו מעשי־אונס בבנות ישראל והתעוללו באחינו ואחיותינו מבלי מפריע. השוטרים הערבים עזרו להשודדים הפראים. והפקידות הצבאית של אנגליה, שהיא אשמה בכל הפרעות האלה, לא נתנה להיהודים להגן על נפשם ועל רכושם.

שקטים ושאננים ישבו אחינו בירושלים ,עיר הקודש, אחרי אשר נגאלו, לשמחת לבבם, מידי התורכים, אחרי אשר כבר סבלו דים בשנות המלחמה. בטוחים היו, כי עוד לא יוכל לקרות אותם שום פורעניות אחרי אשר הם חוסים בצל פקידי אנגליה. היהודים בקשו לחיות בשלום ובאחוה עם הערבים שכניהם, שאת טובתם הם דורשים. הם חיו אתם בשלום גם בימי ממשלת תורכיה. באורך־רוח ובבטחון גמור חכו היהודים להוצאת ההכרזה הבאלפורית לפועל ולמעשה, חכו ברוח מתונה להתחלת הבנין של הבית הלאומי בארץ אבותיהם. לא דחקו את הקץ, לא עשו שום דבר שהיה בידו לעורר חמת קנאה או שנאה בלב הערבים. שמרו חוק ומשפט. וכל עונם היה אולי רק זה, שבסתר לבבם האמינו באמונה חזקה בהבטחתה של אנגליה ובעלות בריתה, כי יעזרו להם לבנות ביתם על אדמת אבותינו. האמינו,—כאשר גם אנחנו כולנו בגולה האמנו,—בהבטחת אנגליה שנתנה בפני כל העולם, למרות שהפקידות הצבאית התנהגה אתם כל הזמן שלא כשורה, או יותר נכון, כאלו להכעים תמרורים את כל הבוטחים ומאמינים בההכרזה הבאלפורית.

בכל שנה השמיעו יהודי הגולה לארצותיהם גם בלילות הסדרים של חג הפסח העבר את הקריאה הישנה והמקובלה: „לשנה הבאה בירושלים!“ אך בשנה זו השמיעו קריאה זו עוד ביתר געגועים וביתר בטחון. ובאותה עת עצמה היו אחינו היושבים בירושלים, והוננים עפרה באהבת־קודש, מוכים ופצועים, נאנחים ונאנקים, נבהלים ונואשים. באותה עת עצמה התגוללו שם חללי אחינו בראש חוצות ובנות ישראל הוטמאו.

לא חפצנו בשום אופן להאמין ביום הראשון לבוא הידיעות על אודות הפוגרום בירושלים, כי באמת קרה כדבר הנורא הזה. כולנו חכינו, קוינו, כי בעבור עוד יום אחד יכחישו באופן רשמי את העלילה הבדויה על הפקידות הצבאית האנגלית אשר בארץ־ישראל. כל אחד מאתנו חונך על ברכי האמונה, כי אנגליה היא ידידת העם העברי ומבקשת טובתו, כי העם הבריטי המוקיר ומעריץ את כתבי קדשנו שואף באמת לעזור להעם העברי הנרדף והנענה לשוב לארץ אבותיו ולבנות שם את ביתו הלאומי ולקיים בזה את הבטחותיהם ויעודיהם של נביאי ישראל.

בכל עת צרה, בכל הארצות שעשו בנו פרעות ושחיטות וגזרו עלינו גזירות קשות, היינו פונים לאנגליה בצעקתנו כי תמחה, כי תרים קולה, כי תגן עלינו, על חיינו ועל כבודנו. והיא, אנגליה, היתה גם מרימה קולה, וטובי

בניה, גדוליה, שריה וגם המוניה, היו קוראים לאספות מחאה ותובעים מידי רודפינו ומעניננו את זכויותינו האנושיות. בה, באנגליה, היינו תמיד בטוחים, כי היא תעמוד לימיננו, ימין הצדק והיושר.

מאז ידענו, כי גרמניה היא ארץ האנטישמיות, מקור הרשעה לישראל. ידענו שאם היא, גרמניה, תהיה המנצחת במלחמת־עולם, לא תתן לישראל לשוב לארצו ולבנות שם ביתו. ידוע ידענו, כי גם באופנים היותר טובים אין לקוות מגרמניה מאומה לגאולת ישראל ולתחיתו הרוחנית.

וצרפת? מימות מעשה דרייפוס נגלתה לנו צרפת בצורה חדשה. ותחת אשר לפנים, עוד לפני דור, האמנו בישרתה וגודל־רוחה, באהבתה את החופש והצדק, הנה ידענו בזמן האחרון שאין להשען עליה, כי אחת תדבר בפה ואחת בלב. ידענו כי נצחונה במלחמת־עולם זו הרחיב והעמיק בלבה את תאות הכבוש, ואין אנו יכולים לשים בה מבטחנו בשאיפתנו הלאומית. פולניה ורומניה— ארצות העמלקים. ברוסיה המועצתית מתנגדים ללאומיות ישראל ולהציוניות ביחוד. אין יכולים שם לסלוח לנו על אשר שמנו מבטחנו באנגליה ועל אשר אנו מאמינים גם כיום בהבטחותיה. באשכנז ובאוסטריה הגרמנית לועגים להציונים של נוסח באלפור, אשר גם בימות המלחמה ספנו את נפשם ושלחו טלגראמה של תודה לממשלת אנגליה.

אם היו, עד עתה, הבולשביקים או אחרים משונאי־אנגליה או משונאי־ציון אומרים לנו: „אתם בוטחים בתהו, אנגליה רק רמתה אתכם, מאומה לא תתן לכם!" לא שמנו אליהם לב. רק את חמתנו היו מעלים בדבריהם. כל הפוגע בכבוד אנגליה ומטיל ספק בהבטחותיה היה כפוגע בכבודנו אנו, כנוגע בבבת עיננו. שום איש לא היה יכול להחליש את בטחוננו באנגליה ואת אמונתנו בישרה וברגשות הבתה לעמנו.

עוד הרצל שם את מבטחו באנגליה והעביר בשעתו את האוצר הלאומי ללונדון. כל החלום הציוני, החלום המדיני היה קשור באנגליה, באנגליה של ביקונספילד, של סיר אוליפאנט, של גיאורג אליאט (שכולם חלמו את החלום הציוני, והשנים הראשונים גם שאפו לפתרונו ולהגשמתו), של באלפור ושל גדולי הרוח והמעשה אשר בקרבה. כל הספרות העברית היתה מלאה, זה מפמה דורות, חבה, אהבה והערצה לאנגליה ולגדוליה בכל המקצעות. את גדולתה וכבודה היינו מספרים בכל עת ושמחנו על כל נצחונותיה. רבים מבני בית־המדרש הישן מצאו סיוע ואסמכתא בספרותנו העתיקה להחשערה וההגדה (שנוצרים גמורים יצרוה), כי האנגלים של היום הם יוצאי חלצי עשרת השבטים שאבדו.

כשהחלה מלחמת־עולם זו ולקרבנותינו לא היה מספר והורבננו הלאומי גדל מיום ליום, היתה תקוה צפונה בלבנו, שאם תנצח אנגליה ותשחרר את ארץ־ישראל מידי ממשלת תורכיה העריצה אז יקרב נצחון זה את גאולתנו. וכשבאה ההכרזה הבאלפורית נבאו רבים מאתנו, כי קרבו ובאו ימות המשיח, וכל בני ישראל, גם בארצות שונאיה, היו לאוהביה ומעריציה של אנגליה. חג היה ברחובנו.

אחרי כאלפים שנות גולה זרח לנו כוכב התקוה להגאל במהרה ובימינו. והפעם היינו כולנו בטוחים שלא כוכב מתעה הוא. היינו לבעלי־בריתה של אנגליה. בארץ־ישראל החלו למנות את מספר השנים על־פי תאריך חדש, לפי מספר השנים אחרי ההכרזה הבאלפורית. כל העתונות שלנו, ללשונותיה ולארצותיה, היתה מלאה מני אז מאמרים המביעים אהבה וכבוד לאנגליה, שהבטיחה בפני כל העולם לעזור לנו לבנות את ביתנו הלאומי על אדמת אבותינו. מעל כל הבימות,בכל האספות והועידות, השמענו את תהלתה של אנגליה, גואלת היהודים. קראנו לה בשם „כורש".

ועוד לפני שבועות אחדים לא היה אף יהודי אחד, אף מאלה שאינם ציונים כלל, מאמין, לא היה יכול כלל להעלות על דעתו, שאפשר הדבר כי בירושלים של היום יעשו פוגרום. ואילו היה נמצא אחד, יהיה האחד מי שיהיה, שהיה ערב את לבו להגיד בקהל, כי בירושלים של הפקידות הצבאית האנגלית יעשו פוגרום ביהודים, היינו חושבים אותו למשוגע, שאין מתווכחים אתו.

והנה את אשר לא יגורנו בא לנו. אכן היה פוגרום בירושלים, פוגרום לפי נוסח קישינוב. והנוסח ידוע: חמס ושוד לעין השמש, מעשי אונס, רצח והרג. השוטרים, שומרי העיר, עוזרים להפורעים הפראים ומונעים בעד היהודים להגן על עצמם ולעמוד על נפשם. והפוגרום, שהיה מסודר מראש, נשנה ימים אחדים. והפקידות הצבאית האנגלית, שהזהירו אותה מראש, כי יתנפלו על היהודים, לא עשתה מאומה לעצור בעד ההרג. ואין כל ספק כיום, שאילו היתה אותה פקידות מתנגדת באמת לפוגרום, לא היה בא.

כבר עברו כשבועים ימים אחרי אשר נודעה לנו האמת המרה על־דבר המאורעות המעציבים והמעליבים בירושלים — ואנחנו עומדים מופי־תמהון ונדהמים. פוגרום בירושלים! זאת אומרת: מבצרנו האחרון נפל! הוקיעו את שארית תקותנו לעין העולם כולו, גזלו את נחמתנו האחרונה.

אמור אמרנו: בכל הערים ובכל הארצות (חוץ אמריקה) יוכל לקרות פוגרום בימי רצח והמס אלה, בימי שקר וזדון אלה, אך בשום אופן לא בארץ־ישראל, ומה גם בירושלים, העומדת תחת פקידותה של אנגליה, שהוטל עליה לשמור את המנוחה והסדרים בקרב שוכני הארץ.

באניות רעועות ברחו יהודים מאודיסה ומערים אחרות והעמידו בדרכם את חייהם בסכנה, בשאפם להמלט בארץ־ישראל בתקותם החזקה ששם לא יאונה להם כל רע, כי שם ימצאו, אחרי עברם את הים הזועף ואת מדבר חייהם, חוף בטוח. אחינו האומללים באוקראינה, בפולניה, ברומניה, בהונגריה ובכל אותן הארצות שחרב התלין מונחת על צוארם, — לכל האומללים האלה נשארה רק תקוה אחת, רק נחמה אחת: ארץ־ישראל! רק יפתחו את שעריה, רק יתנו להם לצאת מתוך מרורי הגיהנום והם יחישו מפלט לנפשם. העיפה בארץ אבות. כך חזקה האמונה באנגליה, כך גדלה הערצתנו את שלטונה. ולולא תקוה זו, לולא

האמונה בהבטחתה של אנגליה, מי יודע מה היתה אחריתם של רבים מאתנו, שכבר נואשו בשנים האחרונות מחיים בארצות מעניהם ומדכאיהם. הכרזת באלפור — זה היה הכוכב המאיר היחידי שנשאר להם בחשכת הישימון שמסביב להם.

בשמחה ובגאון שלחנו את בנינו להגדוד העברי לעזור לאנגליה לשחרר את ארץ־ישראל מדי מושליה העריצים, בגיל ורעדה הלכו בנינו לשפוך את הדם ולהקריב את חייהם בעד נצחונה של בריטניה, נצחון הצדק והיושר.

והנה הרי לכם הכרזה!

ויחד עם הנביא נקרא: קוינו למשפט — והנה מישפח! לצדקה — והנה צעקה!

בשבוע הזה טפלו בהמורשון (פארלאמנט) האנגלי בהשאלה הציונית, והעוזר של המיניסטר לענינים החיצוניים הודיע מעל הבימה, שהכרזת באלפור בתקפה עומדת ואין הממשלה חוזרת מדעתה.

זוהי התשובה שנתנה לפי שעה הממשלה האנגלית על המאורעות האחרונים בירושלים.

אולם במלים, בהבטחות גרידא כי לא ישנו את ההכרזה הבאלפורית לא ירגיעו עוד את רוחו של העם העברי.

כבר הורגלנו לזה: לונדון מודיעה: „ההכרזה בתקפה עומדת!“ והפקידות הצבאית האנגלית בארץ־ישראל עושה כל מה שהיא יכולה להמית כל תקוה בלבנו, להשפיל את כבודנו ולהפוך את ההכרזה לדבר שאין לו כל ערך, לצלצול ריק. הממשלה המרכזית באנגליה חוזרת על נוסחתה: „כל שנוי לא בא בההכרזה“. והפקידות האנגלית בארץ־ישראל משתדלת לעשות הכרזה זו לשחוק ולעג, משתדלת לדכא את רוח היהודים ולבלי תת להם להרים ראש.

אנחנו, הציונים שבכל ארץ ומדינה, נאמנים לאנגליה ואנחנו מאמינים, כי כל היוצא מפי שריה וגדוליה אמת וצדק, ואנו בטוחים, כי כל מה שהבטיחה לנו תקיים. אין אנו יכולים כלל להעלות אף רגע אחד על דעתנו, כי אנגליה רק התעוללה בנו בתתה את הבטחתה לעזור לנו לבנות את ביתנו הלאומי בארץ אבותינו. אולם הפקידות האנגלית שבארצנו משתדלת להרוס כל מה שבנינו, כל מה שיצרנו שם בדמי לבבנו ובלשד עצמותינו לבל יהיה לנו כל זכר. הפקידות האנגלית גרמה, כי היינו נעשו הפקר בעיר קדשנו, דבר שלא היה גם בימות ממשלת תורכיה.

הממשלה המרכזית בלונדון הציתה תקוה חדשה בלב העם העברי, ופקידיה בארץ־ישראל עשו כל מה שיכלו למחות תקוה זו ולעשות קץ לנחמתנו האחרונה.

לא, אנחנו לא נחדל קוות, אנחנו לא נחדל להביא כל קרבן וכל עבודה לא תהיה קשה לנו אם אך נקרב על ידם את גאולתנו בארץ אבות.

תמיד אהבנו את ארץ־ישראל אהבת נפש, תמיד שאפנו אליה וגעגועינו עליה היו עצומים. אך עתה, אחרי כל העבודה אשר השקענו בה; עתה, אחרי כל הקרבנות אשר הבאנו לה; עתה, אחרי כל המאורעות האחרונים שהשיגו שם את אחינו, — עתה הוקדשה ארץ־ישראל עוד יותר בעינינו.

עיני העם העברי נשואות עתה אל סאן־רימו, ומשם אנו מחכים לשמוע את התשובה הברורה, התשובה התכופה על השאלה: מהי ההכרזה הבאלפורית, מתי ואיך, באיזו מדה ושעור, יוציאוה לפועל?

כבר כשל כח הסבל. אנו דורשים לדעת גזר דיננו להיים או למות. גדולים הם יותר מדי יסורינו, גסיסתנו נמשכת יותר מדי — ואין אנו יכולים עוד להתנחם ולהאריך את חיינו רק בההבטחה הנתונה לנו, כי ההכרזה הבאלפורית עדיין בתקפה עומדת.

הננו עומדים ומחכים בכליון עינים לתשובת המועצה העליונה בסאן־רימו...

הננו עומדים ומחכים בקוצר־רוח לפתיחת השערים בארץ־ישראל...

ראובן בריינין.

הַגָּאוֹן מִוִּילְנָה

מאת

ראובן בריינין.

ב.

הגאון היה בעל־מוח נפלא, אשר אולי לא היה דוגמתו בין כל המוחות הגדולים של תקופתו. הוא היה חריף שבחריפים ויחד עם זה רחמן שברחמנים. הלב והמוח לא לחמו בו מעולם, כי שלום אמת היה ביניהם. מוחו השנון לא עכב את העבודה שבלבו הרגש, ולבו, לב ילד תמים, לא היה מעצור לעבודת מוחו, מוח של מבקר גאון.

הגאון היה מתנהג בכל ארחות חייו החיצוניים כאחד בני האדם הפשוטים שבדורו, ולא פרש עצמו מעולם מן הצבור הגדול. מעולם לא בקש להבדל מיתר בני־האדם ולקבוע לו מדור מיוחד. בכל דרכי למודו ואפני מחשבתו היה מתנגד נגוד גמור ועצום להפלפול התלמודי, להשערות והסברות שאין להן יסוד מוצק. הפשט הפשוט, ההגיון האנושי הבריא, ההדרגה השכלית, בהירות המחשבה וצלילות הדעת — זו תכונתו הרוחנית. זרה היתה לרוחו הסודיות המעורפלה ולא סבל את הקפיצות הפתאומיות בדרכי העיון והמחשבה. תמיד התנגד להפרכורים והנפתולים של השכל העקום. או של הדמיון הנלהב ומלהיב. ובצדק ראו בו חסידי חב"ד את מתנגדם היותר עצום. באגדותיהם יצויר הגאון כאדם קר ויבש, בלי כל רגש ובלי שום כשרון להתפעלות והתלהבות. על־כן ראו בו את אויבם המתנכל לנפש החסידות. אולם על צד האמת התעמק הגאון בעצמו בלמודי ה„זוהר“, „ספר

היצירה" והקבלה העיונית. אך זוהר שכלו החזק לא הועם מעולם והגיונו הישר והחד לא קהה גם במקצוע זה *.

צניעותו, ענותו, טוב־לבו ונדיבות־רוחו לא ידעו דוגמתם. ברוך שפינוזה היה גאה וקשה־לב אם נמשילהו אל הגאון. הוא, הגאון, לא היה מסוגל מטבעו גם להבין ולהשיג דבר־מה מקורת־רוחו של שפינוזה, שבעונג מיוחד היה משליך זבובים לרשת השממית למען תבלעם חיים. כי המחזה הזה, פרפורי הגסיסה של הנבלעים, היה מבדח את דעתו. הענוה והצניעות של שפינוזה באו ממוחו, מהפילוסופיה המיוחדה שלו, ושל הגאון — באו מלבו, ממעמקי־נפשו, מעצם מהות תכונתו.

מנוחת־רוחו של שפינוזה לא הושגה אלא אחרי עמל רב. ואולי היתה מנוחה זו רק מלאכותית, כי השפעות שונות ומתנגדות זו לזו, של רבותיו העברים ושל רבותיו הנוצרים, חתרו חתירה עמוקה בנפשו ועשו בה קרעים, לוא גם נסתרים מהכרתו. לא כן מנוחת־נפשו של הגאון— היא היתה פנימית ואמתית עד היסוד. שום שניות ושום חצאיות לא היו ברוחו. הכל היה בו אחד, הכל היה בו שלם. כמובן: עד כמה שיש לדבר על אחדות ושלימות בנפשו של בשר־ודם, בנפשו של בן־תמותה.

שפינוזה, עם כל עמידתו ברשות עצמית, עם כל אהבתו את האמת הטהורה, עם כל בור־לבבו לא היו לבו ועטו תמיד שוים בכתבו את מכתביו להשרים והרוזנים הנוצרים. כי השתמש לפעמים במכתביו אלה בלשון — כמעט הייתי מרשה לעצמי לאמר — ערומים, או — אדבר בלשון נקיה, — בלשון הדפלומטיה הדקה. לא כן הגאון, היהודי הפשוט, שלא יצא שמו בקרב הגוים. הוא לא וותר כל ימי חייו מדעותיו וממדותיו אף כחוט השערה. הוא לא ידע מעולם, לא בדבריו ולא במעשיו, כל נטיה ופניה עצמית, לוא גם במובנן הנאצל, ולא כוון מעולם אל הרוחות המנשבות בעולם אשר מסביב לו. כל דפלומטיה, אף בצורתה היותר נקיה, היותר נדיבה זרה היתה לרוחו. הוא היה תמיד גם כלפי־חוץ מה שהיה באמת בפנים. מה שהיה וכמו שהיה. פיו ולבו, תוכו וברו, יחוסו להגדולים ולהקטנים היו תמיד שוים במדה ובמשקל.

בתכונת שפינוזה היה חלק ידוע של חקוי. אולי חקוי שלא מדעת ושלא בכוונה. והגאון מווילנה היה כולו מקורי, מקורי כמעט בכל דבר ובכל מעשה: — טופס ראשון. רשפי השפעת מורים, מורים המתנגדים זה לזה ברוחם, בדעותיהם ואמונותיהם, — לא תמצאו ברוחו, כי מתוכו גדל וצמח.

* „דרכיו בקודש בחכמת הנסתר נסתרה מעינינו ולא נוכל לה, וכעדות הגדולים בתלמידיו גם פה היתה הבקורת אור לנתיבתו. והמציא גרסאות חדשות בזוהר ותקונים, חסר ויתיר וחלוף משורה לשורה ומדף לדף וגם לכמה דפים. והיה שוקל וסופר אותיותיהם. וגם בעולם העיוני הזה הלך מן הקודם אל המאוחר ולהפך, להראות מקור לכל דברי אחרוני המקובלים בדברי ראשוני הראשונים, כנראה מבאורו לספרא דצניעותא, ובפירושו ל„ספר יצירה". („קריה נאמנה" למהרש"פ, צד 151 בהערה 8).

* * *

הגאון נולד ביום השלישי לשבוע, ראשון לחג הפסח, בשנת הת"פ לפ"ק בעיר קטנה סילץ, והוא היה בכור לאביו רבי שלמה זלמן מווילנה. ובכור זה היה, לפי עדותם של בני־דורו, „ילד יפה־תואר וטוב־רואי". גוף זך ונשמה זכה, שזווגם עלה יפה. תורה מפוארה בכלי מפואר.

הגאוניות העברית היתה מתלבשת לעתים לא רחוקות גם בגולה, גם בתוך העוני והרחקות של התחום הצר, בצורה יפה ומהודרה. בני־דורו של הגאון העידו, כי פניו הפיקו „זיו נהורא כפני מלאך אלהים". הוא היה עני מדוכא כל ימי חייו ויסבול עם בני ביתו מחסור ולחץ, רעב וקור, נדודים וטלטולים, * ולמרות כל פגעיו ותלאותיו לא הועם זיו פניו המיוחד עד נשימתו האחרונה. זה כחו של היופי הפנימי, הרוחני, המוסרי, אשר לפי דברי גיתה יברא לו גם יופי חיצוני, גם צורה נאה: „חכמת אדם תאיר פניו". רק עד השנה השביעית למד תורה מפי רבו, ומהשנה השמינית לימי חייו הוסיף לקח מעצמו, ויתפלפל ויתווכח בהלכה ואגדה עם רבנים גדולים.

„בהיותו שש שנים וחצי דרש בבית־הכנסת חילוק אשר למדו אביו"; „בהיותו בן תשע שנים היו ידיו רב לו במקרא, במשנה, בגמרא, בפוסקים, בשאלות ותשובות, מפרשי קדמונים ואחרונים".

„בהיותו בן עשר שנים למד כל חלקי הזוהר, ספר פרד"ס וכתבי האר"י ז"ל; בהיותו בן אחת־עשרה שנה אז כל תהלה לעומתו מגרעת..." „בהיותו בן שתים־עשרה שנה לא נודע כי באו כל שבע החכמות בקרבו בתכלית הדקות והאמת"; „בהיותו בן שלוש־עשרה שנה ויום אחד קבל תקף חסידותו ופרישותו כתועפת ראם לו. מי כמוהו מורה פנים חדשות בהלכות ואגדות" **.—

זוהי שפת כותב תולדותיו, שאינה אלא שפת האגדה המלאה גוזמאות והפרזות העוברות כל גבול.

נכו את הגוזמאות המזרחיות ותמצאו כי גם באמתו של דבר הצטיין רבנו אליהו להפליא גם בילדותו. הוא היה ילד־גאון, קטן־גדול, ילד דורש ברבים ומתפלפל עם „אדירי התורה, ארזי הלבנון", ילד מתעמק בלמודי הנגלה וגם הנסתר, משחיז את מוחו הרך בלמודי ש"ס ופוסקים ומשביע את נפשו הרעבה בקבלה ובסתרי־תורה — ילד מטפוס נפלא כזה, שהמציאות מגיעה בו עד הגבול הקיצוני של האגדה הבדויה, אל תבקשו בקרב העמים האחרים, כי לא תמצאוהו. ילד כזה הוא צמח הגלות. פרחים ושושנים או ארזים ואלונים לא יצמחו אמנם בשדה־בתה, בקרקע של רפש ובצה, אבל צמחים חזקים ומוצקים, פראים ונפלאים יציצו לפעמים גם בארץ ציה.

* * *

בני־דורו של הגאון היו רחוקים בארצו מכל ידיעת לשון נכריה, מכל מדעי וחכמות העולם. היהודים השתמשו

* „בימי בחורותיו כבר הלך [הגאון] גולה כדרך גדולי חכמי ישראל לפנים, ויעבור ברוב ערי פולין ואשכנז" („קריה נאמנה" למהרש"פ, צד 133).

** „עליות אליהו", צד כ—כ"ב, דפוס ווילנה, תרמ"ה.

בכל צרפי חייהם בהשפה היהודית-האשכנזית ואת השפה הפולנית, שהיתה אז השפה התרבותית, שפת-העם אשר ישבו בקרבו, לא שמעו. והשפה העברית, שהשתמשו בה בכל צרפי הרוח והדת, בעניני הקהלות ובעניני הקדושה, — שפה זו היתה אז מגומגמה ומסורסה. הפלפול הנפתל שרר בבית-המדרש, בשוק ובכל פנות החיים. עקום-השכל, עוות-ההגיון במדה גדושה כזו לא היו עוד בקרב עמנו גם בתקופות-החושך. השפעתם של תלמידי שבתי צבי עשתה עוד שמות במחשך ותאכל במסתרים כסס מנפש ועד לב.

גם הרבנים, הגדולים בישראל, היו חסרים אז ידיעה הגונה בחכמת הלשון העברית ויפנו עורף גם לספרי החכמה הכתובים או מתורגמים עברית בידי חכמי ישראל של דורות הבינים. ובדור אומלל כזה התפרצה גאוניותו של רבנו אליהו עוד בימי נעוריו מהמסגרת הצרה, מהקרן החשכה אשר בה היה כלוא רוח ישראל בליטה ותשאף לאור. לדעתי כמעט עוד בילדותו היתה משנת הגאון סדורה וצרופה בכור ההגיון הישר. כמעט עוד בשנות נערותו מצא נתיבה סלולה בהערבוביה הנוראה של הספרות התלמודית. עוד באביב חייו למד את חכמת הדקדוק ויעשה חיל בחכמת הלשון העברית. עוד בנערותו למד בעיון רב ספרי תכונה, הנדסה ולמודיות אחרות האצורות בהספרות העברית המקורית ובהמתורגמה משפת ערב. *

בגאוניותו של רבנו אליהו התבטאה גאוניותו של עמנו בכלל. גאוניות השואפת, בכל הזמנים ובכל המקומות, להחלץ ממסגרתה הצרה שהיא נתונה בה בידי תנאים חיצוניים, ולסגל לה את הטוב והאור, העומק והרוחב אשר בקרב התרבות של כל האנושות המתקדמת. הגאון היה אומר: „כפי שיחסר לו לאדם ידיעת שערי החכמות לעומת זה יחסר לו מאה ידות בחכמת התורה". הפתגם הזה, שהיה שגור בפיו, היה השאור להתסיסה הרוחנית, אשר החלה בימים ההם בקרב בית-ישראל.
במוחו יותר מחמש מאות מושגים ברורים ושלמים. ועל

* * *

תפיסתו של הגאון היתה מהירה וחזקה. האגדה מספרת עליו, כי „במשך שתי שעות היה לומד חמשים דפים מישטות המורות". ** לפי חשבונו של חוקר-החיים י. מולישוט, *** יש ביכלתו של האדם הבינוני לתפוס היטב במוחו, במשך שעה אחת, לכל היותר שלוש מאות מושגים ברורים, וגם הגאון, לפי דבריו, לא יוכל לקלוט במוחו יותר מחמש מאות מושגים ברורים ושלמים. ועל כן בלי ספק גוזמא רבה היא המסופר על-דבר תפיסתו של הגאון מווילנה, שסוף-כל-סוף גם עבודת מוחו היתה נכנעת לחוקים נפשיים ידועים וטבועים. אבל האגדות המופלגות המסופרות על רבנו אליהו תעידנה ברור, כי מהירות מחשבתו והיקף תפיסתו עברו את הקו הקיצוני של גבולם הידוע, לכן היה לפלא בעיני בני-דורו כמו שהוא לפלא גם בעינינו אנו בדור זה.

כה זכרונו של הגאון היה ממש כ„בור סיד שאינו מאבד טפה", ולא עליו יצדקו דברי החוקר אקסניר (Exner) האומר: „איזהו חכם מכל אדם, זה ששכח יותר מכל אדם". אלו הורשה לי לדבר בסגנון של „שבירת-האוזן" על-דבר כח זכרונו הייתי אומר: מוחו של הגאון מווילנה נמשל לארגז מלא קופסות וזויות. כה בקופה זו מונח כל הש"ס עם כל „נושאי כליו", ושם בזוית אחרת גנוזים ואצורים כל המדרשים, כה התוספתא ושם — הספרי. וכל הקופסות ערוכות וסדורות במשטר מדויק כבבית-מרקחת. בתוך ערבוביה עולמית — סדר נפלא כזה!

גאוניותו של רבנו אליהו לא היתה של אחד החוזים והנביאים. רוח השירה והחזיון לא פעמה בו. יד הדמיון ההוזה לא נחה עליו. גאוניותו היתה של מהנדס ושל בעל-הגיון בגובה מובן המלה. אין כל ספק שאלו למד בבתי-מדרשיהם, כי אז היה בודאי לאחד מחוקרי הטבע היותר גדולים בדורו.

הגאון בקש בכל למודיו ותורתו את האמת הברורה, ולא נשא פנים להפוסקים, גם להראשונים והקדמונים אם רק עוותו את השכל הישר ויחללו את כבוד ההגיון האנושי. *

אולם בארחות חייו ובהנהגתו היום-יומית קבל עליו בנפש חפצה את כל החומרות והסיגים הרפים (גם אלה אשר נלחם נגדם בעיון), אשר היו לו למקור תענוגי הרוח. מעוף הנשר וזחילת הרתוק בנהושתים! חופש הבקורת בעיון ומשמעת קיצונית במעשה!

ובכל זאת, ואחרי כל אלה, לא היה הגאון איש קר ויבש, כמו שמתארים אותו משוררי החסידות, כי רגשות קודש היו בוערים בלבו. עבודת מוחו ההגיונית לא היתה, לפעמים, נקיה גם משירת הלב.

עם כל צלילות דעתו, עומק הגיונו ובהירות שכלו הבוחן ובודק, עם כל השתקעותו בלמודי הנגלה לא נמנע, לפעמים, מלהתענג גם על למודי הזוהר והקבלה. באחת מזויות נפשו הנסתרות היה נרדם החוזה הגדול.

(סוף יבוא).

---

* הגאון כתב את הספר „איל משולש" על חכמת המשולשים והנדסה ואיזה כללי תכונה ואלגברה הכל ת' כללים (נדפס בווילנה תקצ"ד). הוא חבר גם ספר גדול על חכמת התכונה וספר בשם „תקופות ומולדות" (שני הספרים האלה לא נדפסו עדיין, אך המה נזכרים בספרי תלמידיו ומקורביו). ספרו „דקדוק אליהו" על חכמת הדקדוק נדפס בווילנה, תקצ"ג. ב„כנסת-ישראל" שנה א' נדפס חלק מכתבי-יד הגאון על חכמת הדקדוק.

** „עליות אליהו".

*** J. Moleschott: Physiol. Skizzenbuch.

* „והראה [הגאון] מלחמתו עם הראשונים אשר עשה עמהם להפליא" (בההקדמה לפירושו של הגאון על „יונה").

דוּמִיָּה...

מאת אמי לואיל.

מאת
מ. מ. דוליצקי.

דּוּמִיָּה —
וּמַחֲשֶׁה הַכְּפָר הָרָחָב
וּשְׁאִיָּה
תִּישַׁנוֹ בְחֵיקָהּ וְשָׁכַב
בִּזְרוֹעוֹת הַלַּיְלָה, מְכֻסֶּה בְטַלּוֹ,
וַעֲנָנִים מִמַּעַל לוֹ
בְּרָגְזָה נִשָּׂאִים
כְּנִרְדָּפִים מֵאוֹיֵב,
וְנִשְׁקָף רָקִיעַ כְּמִכְסֶה בִפְצָעִים
מִתְנוֹעֲעִים וּשְׁחוֹרִים
וְכֻלּוֹ זָעֵף וְכוֹאֵב...
דּוּמִיָּה —
וּפִתְאוֹם יָקִיץ הַכְּפָר לִתְחִיָּה;
הַלַּיְלָה וְחָשְׁכּוֹ עִמּוֹ נֵעוֹרִים
לִתְנוּעַת אֹרְחַת־אֲנָשִׁים
שֶׁאֵלָיו הִגִּיעָה.
וְנֶהְפַּךְ הַכְּפָר לְעֵמֶק הַבָּכָא,
וּבְכִי טַף וְנָשִׁים
וְיִלְלַת־עוֹלָלִים
וּתְפִלָּה וַאֲנָחָה
מִתְנַשְּׂאִים מִן הַחֲשֵׁכָה
לָרָקִיעַ הַשָּׁחוֹר
וּמִתְחַבְּטִים בְּעַנְנֵי־עוֹפֶרֶת
וְנֶהְדָּפִים לְאָחוֹר
בְּלִי־תוֹכֵחָה.

בִּנְפוֹל אַלְפֵי חֲלָלִים
שָׁם בְּעִיר הַהֶרֶס,
וְאֵלֶּה הָאֻמְלָלִים
נִמְלְטוּ הֲלוֹם מִכַּף מְרַצְּחֵיהֶם
לְהַצִּיל חַיֵּיהֶם...
דּוּמִיָּה —
נֶאֱלֶמֶת הַשְּׁאִיָּה.
הֵם עוֹצְרִים נְשִׁימָתָם,
כִּמְעַט יְחַנְּקוּ יַלְדֵיהֶם,
לְהַשְׁתִּיק יִלְלָתָם —
כִּי הִנֵּה הָאוֹיֵב אַחֲרֵיהֶם!...
וּמִתְפַּלֵּק הַכְּפָר תַּחְתֵּיהֶם
וְהֶרֶף אֱלֹהִים בְּמִסְתָּרִים
שֶׁלֹּא עָשָׂהוּ הָרִים הָרִים,
שֶׁלֹּא שָׂם בּוֹ סְלָעִים וּנְקִיקִים
לְהַסְתִּיר אֵלֶּה הַצַּדִּיקִים
מִכַּף מְרַצְּחֵיהֶם...
וְצַוְחַת־זְוָעוֹת
אַחַת גְּדוֹלָה
מִתּוֹךְ הַחֹשֶׁךְ פִּתְאוֹם עוֹלָה —
נַאֲקוֹת־חָלָל נִשְׁמָעוֹת
וְשׁוֹקְעוֹת בָּאֲפֵלָה...
דּוּמִיָּה
וְאֵין אוֹת שֶׁל תְּחִיָּה...

מֶלֶךְ אֶבְיוֹן

(ציור).

מאת

ת ש ר " ק.

שלמה הרוכל היה בעל דו־פרצופים. לא ראי של שלמה ביום ראי של שלמה בלילה. ביום היה עומד ברחוב אצל עגלתו בעלת שני אופנים, הטעונה תפוחי־אדמה ובצלים וקשואים. עומד בקומה כפופה וקורא בקול־תחנונים: „נשים יהודיות! בצלים ותפוחי־אדמה בחצי חנם! אנא קנו, קנו, נשים עבריות! תנו לי להרויח!“ והיה כאשר קרבה אל עגלתו אחת הנשים הסובבות בשוק וסליהן על זרועותיהן ואשר עיניהן צפויות ל„מציאות“, אז הרפין שלמה את ראשו כעני המבקש נדבה ויהלל את בצליו ואת קשואיו, ויפאר את תפוחיו, וישבע באלות ובקללות, כי לפי המקח אשר הוא לוקח, איננו מרויח מאומה. ואם קנתה האשה מעט מסחורתו, אז היה מברכה, כי יעלה לה תבשילה יפה לבריאותה ולבריאות כל בני־ביתה.

בבוא הערב נשתנה שלמה לאיש אחר לגמרי. אחרי שעזב את עגלתו עם בעלה אשר שכרה ממנו יום־יום, הלך שלמה למעונו אשר במורד העיר ניו־יורק. ברגליו העיפות עלה על המעלות הסבוכות עד הגיעו אל הקומה החמישית, ושם נכנס לחדר־המבשל שהיה גם חדר־האוכל.

אך עבר הרוכל על מפתן ביתו וקומתו נזדקפה והרוכל פשט את צורת העני המבקש רחמים ולבש צורה של בעל־בית נכבד, ובקול נעים ברך את אשתו שהיתה עורכת את השלחן:

„ערב טוב לך, חנה — ואיה הילדים?"

„שלמה!" קראה האשה בקול שמחה. „בידים ריקות שבת, אות הוא, כי מכרת את כל סחורתך — וכמה הרווחת?"

„מעט פחות מרוקפלר", ענה שלמה בהלצה. „אילו היה רוקפלר מוכר סחורתו אל הנשים הבאות לקנות מציאות ברחוב הסטר, לא היה נתעשר מהן".

„ידעתי את הנשים שלנו", העידה חנה. „בעד שמלות משי ועדיים יתנו מאות ואלפים, ושכר רוכל עני יקפחו, כי נהרגות הן על פרוטה אחת. תגרנה ותגרנה עד שלא ישאר להרוכל מאומה. רבונו של עולם! יהי גורלן בגורלי!"

„הסי, חנה, אסור לדבר כך. בנות־ישראל חס להן על ממון בעליהן. יבוא יום אשר גם את תוכלי לקנות לך שמלות משי ועדיים. עוד תראי, חנה. הכל בידי שמים. גם אינטימיביל יהיה לנו יבו תסעי את וילדינו לכל אשר תחפצו. עוד תראי, כי נבואתי זו תתקיים. ואיה הילדים?" חזר שלמה על שאלתו הראשונה.

„הילדים בבית שכנתנו", ענתה חנה ותרץ אל הפרוזדור, ומשם נשמע קולה: „ילדים! בואו הביתה! אבא בא! מהרו, חישו!

„אבא! פאפעליע! יקיר לי!" נשמע מתוך חמשה גרונות בבת־אחת. אלה היו: מנדלי הבכור, הבר־מצוה, ושלושת אחיותיו: רבקה, אסתר ולאה, שעל־פי שנותיהן היו עומדות בין מנדלי הבכור ואיציק הצעיר, ילד כבן־חמש. כולם יהדיו סבבו את אביהם והוא העתיר להב נשיקות לכל אחד ואחת.

„נטילת ידים!" פקדה אב־הבנים שמחה, כשר אלפים המפקד את צבאו.

וברגעים אחדים נהפך המעון הדל והצר לטרקלין, והשולחן הרעוע — לשולחן של מלכים. ושם, בראש, ישב אותו הרוכל שביום עמד כעבד נרצע, ועתה נהפך לבן־חורין. ואותו הפה שכל היום היה מלא אלה ושבועה בעד רווח של פרוטה, דבר עתה בנחת ובחבה יתירה. אמנם, איש אשר ראה את שלמה הרוכל ביום, אי־אפשר היה לו להכירו בלילה.

וככלות ארוחת־הערב, אז לקח שלמה את המדרש שלו, או את ה„עין־יעקב", ויהגה בו. והילדים מסביב לו הוגים גם הם בספריהם ,להבדיל בין קודש לחול, והוזרים על שעוריהם שלמדו בבית־הספר לעם. בעוד שעה אחת והילדים סוגרים את ספריהם ופונים אל אביהם. יודעים הם את הנבין הרב. שלמה מספר להם מעשיות מן הספרים שלו, והמעשיות הללו הן יפות מאוד ומושכות את לב הילדים. כי אותו האיש שכל היום לא פסק מפומיה הפזמון: „נשים יהודיות, בצלים ותפוחי־אדמה בחצי חנם!" עתה קסם היה על שפתיו, ובכשרון מאוד נעלה משך את לבות שומעיו הקטנים. ספר להם ספורים נפלאים ויראה להם את המוסר הפרוך בהמעשיות הללו. פני הקטנים צהלו, עיניהם הבריקו, וחנה, עקרת־הבית, שומעת גם היא בעמדה אצל הכיור, מנקה את הכלים ושומעת, ולפעמים נדמה לה, כי השכינה ירדה אל החדר.

למחרת היום נשנה הסדר. אך יצא יצא שלמה מביתו והוציא יונה גז חיש קלסתר־פניו של הבעל־הבית הנכבד, הלמדן, גאון משפחתו וגאון שכניו. ועוד הפעם אנו רואים את הרוכל העומד ברחוב אצל עגלתו ומביט על כל העברים בעינים מלאות חרדה ותחנונים. מצד אחד הוא רואה אשה וסלה בידה, הולכת ומתקרבת אל עגלתו, ועיניה רומזות את קשואיו, ומצד השני שוטר העיר אורב לו מפנת הרחוב. ואך שמה האשה את ידה על הקשואים ותשאל למחירם, והנה קפץ השוטר ממחבואו ויגער בשלמה:

„הך ידך! תיכף! ואם לאו אשימך במאסר!"

„הנני הולך, אדוני, הולך, הולך אני", ענה שלמה בקול מעורר רחמים. והוא אומר ועושה, דוחף את עגלתו, אף כי מרגיש הוא, כי כחו עזבו וברכיו כשלו מפחד פתאום. מרגיש הרוכל, כי שומר העיר עדיין עומד ואורב לו, ועל־כן ירא להביט אחורנית, אם האשה אשר נכספה נפשה לקשואיו עודנה בסביבתו. כאשר פנה לרחוב אחר, ראה שלמה, כי האשה הולכת אחרי עגלתו.

„צר לי עליך, מיסטר", אמרה האשה. „אמנם קשתה פרנסתך. אבל פה תוכל לעמוד. ראיתי כי הרשע הלך לו הלאה ולא ישוב הנה. מה מחיר הבצלים?"

„כמדומה לי שחפצת בקשואים", אמר שלמה בתמיה.

„קשואים קניתי אתמול לרוב, וכבר מהדתי איתם", ענתה האשה. „חפצתי לדעת אם ירד מחירם היום. ועתה בראותי איך גרשך אותו הרשע ממקומך, נתמלאתי רחמים עליך ואמרתי: אקנה מעט בצלים. כמה מחירם?"

„שבע פרוטות בעד ליטרה".

„תן לי שתי ליטרות".

שלמה שקל לה את הבצלים, ואחרי ששלמה לו האשה מחירם והלכה, נאנח:

„לא חפצה בקשואים ולא בבצלים — נדבה נתנה לי".

הרגיש כי פניו סמקו, בוש היה בפני עצמו.

שתי נשמות התרוצצו בקרבו: נשמת רוכל עני, אביון נכנע, כורע ברך בעד פרוטה, נע ונד מרחוב לרחוב בהוטא שאבדו לו כל זכויותיו האנושיות, ונשמת אדם־המעלה, אציל, בן־מלך...

* * *

ישם ברחוב ההומיה ברודבי עומד בית־מסחרו הגדול של מיסטר סולומון פלדמאן הנודע לאלפי סוחרים בכל פנות אמריקה. בכל אחת של עשרת הקומות עומדות שורות של שולחנות ארוכים, טעונות כל מיני סחורה, ומשרתים לעשרות עומדים ועוסקים במשא ובמתן עם קונים הבאים מכל ערי המדינה.

וכוהם, המוכרים גם הלוגים, שבעים רצון. יודעים הלוגים, כי סולומון פלדמאן עוסק באמונה וגם משרתיו לא יונו אותם. והמשרתים עושים תפקידם באהבה, כי הטיב להם מיסטר פלדמאן בעבור עבודתם. וביניהם המשרתים מספרים, כי לפנים היה מיסטר פלדמאן בעצמו איש עני, רוכל דוחף על הפתחים, או מוביל את עגלתו מרחוב לרחוב, ולכן ידע את נפש העני.

בחדר העשירית, בחדר התכירים מיוחד, שם יושב האדון סולומון פלדמאן בעצמו. אנשים בעלי-מעשה ומסחר ששמעם הולך ממיין עד קאליפורניה באו לדבר עמו על-דבר עסקים שונים. עוד זה מדבר ומשרת מביא פרטים של סוחר אחר הדורש ראיון. סולומון מביט על הפרטיסים ודן: זה יבוא, זה ילכה, וזה יחכה וישב בשער יותר מרווחת. ובחדר השני גדלה הקנאה בין אלו שלא נתקבלו ואלו שנתקבלו. אלו שנתקבלו יוצאים בפנים צוהלות ובגאוה, כי זכו שפלדמאן יקבלם ויתן להם אזן קשבת. ואלו שנדחה ראיונם לעת אחרת יוצאי בחדר נבאר באמרם: „אכן רבו עסקיו של האיש הזה, כי אז מספר הגעים לא יוכל להאציל בעדנו. לא לחנם בנו אותו „מלך המסחר."

בית-מסחרו היה ממלכתו של פלדמאן. פה היה המושל בכפה, והכל נותנים לו פאר וכבוד, שומעים לדבריו בעיון גדול ומתכוונים שלא לאבד אף מלה. לזכיה גדולה חשבו משרתיו אם קדמם בשלום, ואלי-המסחר באו לשאול בעצתו שהיתה להם כאורים ותומים.

זה היה סולומון פלדמאן ביום.

ובלילה נהפך הדבר. אך עבר מיסטר פלדמאן את מפתן ביתו, ארמון נהדר העומד ממול לנהר ההדסון, נשתנה תבנית-פניו. משרת כושי לקח ממנו את מעילו העליון ואת מגבעתו וכאשר הביט פלדמאן בעיני הכושי ראה בהן צחוק. יודע הוא, כי ה„שחור" לועג לו בלבו. תכלית שנאה שנא אותו מיסטר פלדמאן. למה לו בן-חם זה בביתו? למה לו משרת יתרות בעדי את מעילו ואת מגבעתו? ברוך השם, איננו חולה לעשות את העבודה הזאת בעצמו. כמה פעמים אמר לאשתו, כי אין חפץ לו במשרתים כושים. לגועל לו המאכלים אשר יגישו אל השלחן בידיהם השחורות. אבל „אננא" אשתו באחת היא, כי פלדמאן הוא עודנו אותו „הירוק" שהיה לפנים. דומה הוא שעודנו גר במורד העיר, בבית ישן ורעוע, במרתף הדרים צרים והשכבים בקומה הרביעית, או החמישית.

„סולומון, טוב כי באת", קראה אשר השנה הראשונה משי שנמבעד שערותיה הצבועות בצבע-זהב נראו נתמכות בכף כל ישב. „הפרופיסור ינשופי יסעד אתנו הלילה".

„ומה הוא לי?" שאל מיסטר פלדמאן בנבוך שאינו יודע עדי האורח הבא.

„האם לא שמעת את שמעו של הפרופסור ינשופי? מי לא שמע את שם הפרופיסור ינשופי. הן מרבה הוא עשרים דולארים בעד השעור שבר רמה. הפצר אני, כי יהיה מורה גם לבניתינו".

„הנה — בלהי לי — אננא! למה לך יספר לי את הדברים האלה. הלום את שמעת העצתי? ביתי מלא משרתים כושים, בכל מקום שאני פונה רואה אני פנים שחורות כפחם. צוענו מלמד את רבקה — את ביתנו — לנגן על הנבל, איזה לסטים בעל-אגרוף מלמד למאנני בנינו את „חכמת היד", ועתה את אימרת הרעמים אימתקי על שבמי. כי מי יישא כל העיר הזה אם לא אני."

„כאשר היית גולם ירוק, פן תשאר כל ימי חייך", ענתה הגברת פלדמאן. „אגב מי ישמע לך ומי יאזין לך? בטלן, לא יוצלח! החלף בגדיך. אין להראות בבגדים כאלה בבוא אנשים זרים אל ארוחת-הערב. למה תכלים את ילדיך לעיני הפרופיסור ינשופי? וכי אשמים המה בזה שאביהם עודנו בטלן מדור הישן ועומד בקשי-ערפו? אני אומר לך להחליף בגדיך. לך לך תיכף אל החדר, ועשה כאשר אמרתי."

מיסטר פלדמאן שמע לפקודת אשתו, ובאזניו צלצלו הדברים: „לך לך, תיכף!" מתי ובאיזה מקום כבר שמע את הדברים האלה? חרותים המה בזכרונו. גם הנגון של אלה הדברים באנגלית „גיט אוט, הורריפ" הוא יזכר. כן, הוא יזכר. אותם הדברים ששמע בימים ההם מפי השוטר האכזר שרדף אותו מרחוב לרחוב, הוא שומע עתה מפי אשתו אננא, הנה לפניו.

הגלגל החוזר בעולם, המוריד עליונים ומעלה תחתונים, הרימו מרוכל עני לסוחר בעל אלפי אלפים, אבל טובה גדולה לא עשה לו. עושר העניק לו לרוב, אך אושר לא נתן לו. זר היה שלמה בביתו. ילדיו לא רצו לקראתו בבואו הביתה אחרי כלות עבודתו. בזו לו ולדבריו. המעשיות שלו לא לקחו עתה את לבם. במה נחשב בעיניהם האיש הזקן הזה, אשר לא ידע את ערכה של ה„טנגו" והרקודים החדשים הזה.

אחרי שהחליף את בגדיו ירד מיסטר פלדמאן החדרה. היום בבוקר, טרם יצא למסחרו, הניח הספר „עין-יעקב" על שלחנו, בחדרו. ועתה נעלם הספר. חפש סולומון בחדרו ולא מצא. אז צלצל בפעמון. המשרת הכושי נראה בפתח.

„איה צפנת את הספר שהיה מונח על השלחן הזה?" שאל מיסטר פלדמאן.

„הגברת מיסטרס צותה עלי להוריד את כל הספרים היהודיים אל המרתף", ענה הכושי בחיוך מנצח.

מיסטר פלדמאן פתח את פיו להגיד דבר-מה, אך לשונו כמו דבקה לחכו. ובאותו הרגע נכנסה אשתו.

„סולומון!" אמרה. „החלטנו כי אתה תוכל להשאר בחדרך. היום יביא לך את ארוחתך הנה".

אותו האיש שביום היה אחד השליטים שבעולם המעשה והמסחר, ושאנשים למאות היו סרים למשמעתו ומיחלים לכל מלה היוצא מפיו, עתה, בלילה, יושב גלמוד ונעזב בחדרו, ירא ופחד מאשת-חיקו, נכנע ונענה מפני בניו ובנותיו, אשר בזו ויתנכרו לו, עבד לעבדו הכושי היום הזה...

זה שלמה!

הַיְהוּדִים בְּאוֹסְטְרִיָּה

מאת

י. צ. ״ ב.

א.

בהתפורר ממלכת אוסטריה־הונגריה לחמש ארצות, נקרעה גם יהדותה להמון קרעים אשר ימאנו להתאחד, וקשה הפרוד הזה מאוד, מפני שעתה ישנם המון אברים בודדים במקום גוף אחד, תלים־תלים במקום תלפיות.

לפני המלחמה חיו במונארכיה כשני מיליוני יהודים, מהם מיליון ורבע באוסטריה ושמונה מאות אלף בהונגריה. והיום נשארו באוסטריה הגרמנית רק כשלוש מאות אלף יהודים נפוצי בשאר הממלכות, ולדאבוננו באו החלקים הכי־גדולים תחת רשותן של שלוש ממשלות יותר נוראות באכזריותן מרוסיה בשעתה, הלא הן הונגריה, רומניה ופולניה. מצב אחינו בפולניה ידוע לצערנו למדי. אולם לא טוב ממנו הוא מצב אחינו ברומניה, ואוכל לומר בלי הגזמה כי היהודים האוסטריים שנפלו תחת ממשלת רומניה נפל בגורלם החלק היותר רע. ארץ העמלקים הזאת השוותה את יהודיה החדשים, חצי מיליון בערך, אל יהודיה הישנים, בשללה מהם את משפטיהם שהיו להם קודם, ועתה יש שם עם של שמונה מאות אלף יהודים שהנם בצאי הלעית בני זכיות ובלי מולדת; ורומניה עושה את כל אשר ביכלתה כדי למרר את חיי נתיניה החדשים למען יעזבו את ארצה, ובאחרונה נתנה פקודה, כי כל יהודי טראנסילוואניה הגרים שם פחות מעשרים שנה יגורשו מן הארץ. ואנשים נשברים בבכה, הוקא יהודים בודדים, נשרדו לפליטה רמען הכריש את הדעת, היהודים והיושר בה, מהודים ולפני המלחמה בערים בפרוש שמצב היהודים טוב שם ואין צורך בהגנת המיעוטים. בהונגריה הכל רוחש בעקבה צבאי של הבריות הצבאית, ומן הידיעות המעטות הבאות מארץ התופת הזאת נודע, כי עמנו נתון שם בצרה גדולה. אחינו לקחו שם מידי ממשלת הורתי בירה חוק בשנה העברה ומידי ממשלת פרידריך והורטי עתה (שהם אוכלי יהודים ממש כמו דניקין וקולטשאק ברוסיה) שבעתים בכל חטאתיהם שחטאו בהתמכרם להונגריות בכל נפשם ויתאמרו למאדיארים אמתים בני דת משה. אך עתה אחרי עבור עליהם המון פרעות והריגות בבודאפשט הבירה ובערי המדינה שבו מעט בתשובה, ויחד הלאומיות היהודית שבה לשוב גם שם, אחרי שנוכחו כי לא המאדיארים ולא הסוציאליסטים ההונגריים יצילו אותם.

והנה, מצב אחינו בשתי ארצות הסלאוים, — בטשעכיה־סלאוואקיה ויוגוסלאוויה — טוב מאוד. בשתי הרפובליקות האלה יש רבם משפטי־אזרח שלמים ורבם חיים חיי לאום חפשי באין מפריע, ורק זה החבל שבארצות הסלאוים מנגב נמצאים היהודים במספר קטן (בסך־הכל כמאה אלף) ומפני שנתרעו מישרי אמם במרכז אוסטריה ענים רב בריה יתרים באויר בעניני התרבות העברית. הרוב שבהם הנם יהודים ספרדים אשר השפה העברית זרה להם ורק השפאניולית בפיהם וזה היה החוט המקשרם אל היהדות הלאומית. בשתי השנים האחרונות התחזקה שם תנועת התרבות וגם שפתנו מצאה לה מהלכים יותר, הודות להמון השבים ממערכות המלחמה שהביאו אתם זרם חיים עבריים מן המגע והמשא שהיה להם עם יהודי הצפון.

בטשעכיה־סלאוואקיה ניתנו ליהודים כל הזכיות והלאום העברי הוכר על־ידי ממשלת מאסאריק שהנהו: אדם המעלה. בכמה וכמה קהלות בפיהם ובמוראביה נבחרו פרנסים יהודים ציונים אל ועדי־העיר, והחשוב בכולם הוא עורך־הדין ד״ר זינגר בפראג, ראש־הועד הלאומי וציר הפרלמנט המשבי. היהודים פתחו במדינה הזאת בתי־ספר עבריים ועושים תעמולה רבת־אונים לתנועת העליה לארץ־ישראל ע״י המתבוררים נרבה.

אבל מכתבי יד הנני מרחיש בעיקר יהודי אוסטריה הגרמנית, זה השריד מימים טובים שעברו. אנחנו נשארנו מעט מהרבה, בסך־הכל כשלוש מאות אלף נפש, ועלובנו יחד עד מאוד. שתי הידות, הרי מאתים אלף, היים בעיר ווינה, והשאר במדינה, בהערים לינץ, גראץ, אינסבורק וכו׳. בנפות דאלפים, זארצבורג, טירול, שנאת העם גדולה אל היהודים ולכן מספר אחינו שם מעט מאוד. בווינה באמת, נמצאים כיום רוב מנינם ורוב בנינם של יהודינו, ורבם כר מין ערב־רב מכל הסוגים: גליצאים, פליטים מרוסיה, מרומניה, מהונגריה ופולניה, ויהודים „גרמנים טהורים״, ווינאים מאז מעולם, המביטים בבוז וגם בשנאה על אחיהם „הזרים״ שבאו לדחוק רגליהם והעורר את השנאה הנרדמה מחדש; כי בשעה שהיהודים האוסטריים הם „איזראעליטים״, הלא הנה היהודים המזרחיים אינם בושים כלל בשמם האמתי ומזכירים את השפתם השמית גם לאחיהם המתבוללים. אולם האדונים לא למדו ולא שכחו מאום גם בשנות המלחמה הגדולה, אשר הפילה אלפים ורבבות מאחינו על שדה הקרב, ותרושש רבי רבבות ותגרש מיליונים מנויהם ותעביר חרב בער ומשחית על עם ישראל במזרח מצד אחד — רוסיה, רומניה ואוסטריה־הונגריה — ותעלה את היהודים למעלת עם מיוחד שיש לו זכות לחיות כמו שהיתה לו הזכות למות במערכה, מן הצד השני במערב — אנגליה ואמריקה.

בתחלת המלחמה, בנפול גליציה בידי האויב, נמלטו רבבות יהודים מפני הרוסים ויבואו לווינה, והעריכו אז את מספר הפליטים למאה אלף. ומפני שהגיעו גם פליטים אחרים פולנים, רותנים, איטלקים לעיר הבירה, היו צריכים בעד ביתם ועבדי המלכות ידעו להפריד בין הפליטים — ורבים מהם גם מתו. רוב היהודים הגליצים והבוקובינים עזבו במרוצת־הזמן את ביתם ואת הונם, ורבים כי לא יכלו לחיות בווינה שהרבים אי בעלי בתי־הרושת ויהיו לתגרנים וסרסורים וסוחרי־ירחות, והממשלה הקיסרית עליה השלום רדפה אותם בגלל זה מאוד, אחרי אשר היא בעצמה גזלה את פת־לחם האחרונה מפיהם ותאסר על בניהם לבקר את בתי־הספר הווינאים „מאין מקום״ ותמנע

ממשפחותיהם את התמיכה התמרית שהיו בני הגזעים האחרים מן הפליטים מקבלים, ותאסר על הפליטים היהודים את כל מיני הפרנסות (מסחר קבוע, רפואה, דין, הוראה). וכאשר אחזו היהודים הגליציאים, אשר היו למפלצת הווינאים השקטים והשאננים, בהכרח במסחר וקנין אסורים, ענשה את הרמאים היהודים פי־עשר מהעונש אשר הטילה על הפושעים הנוצרים, והנמוק של בתי־הדין היה זה: יצאו להם היהודים מווינה אם לא נעימים להם העונשים הקשים, וישובו לגליציה „שלהם". ובאמת היתה זאת סיסמא מצד הממשלה, לטהר את ווינה הגרמנית מן הצרעת היהודית יען כי היהודים הגליציאים ברחו מפני האויב ולא נתנו ידם אליו, מפני שנשארו נאמנים ליהיר"ה האוסטרי, את זה לא חשבה הממשלה לכלום — וכאשר נפלה ממשלת רוסיה באביב תרע"ז (מרץ, 1917) הורו הגרישים מווינה והגליציאים הוכרחו לשוב „הביתה" אל בתיהם השרופים ואל חנויותיהם השדודות, באמתלא שמעתה כבר פנוית גליציה מן האויב ובווינה אין מקום בעד ה„זרים": זרים, אשר בניהם נלקחו בגליציה ובווינה עצמה לצבא האוסטרי וישולחו למלחמה נגד אויבי הגרמניזמוס, צרפת ואיטליה, וכמה וכמה מהם נפלו במלחמה ואלמנותיהם ויתומיהם גורשו בינתים „הביתה"... ובקיץ שנת תרע"ט (1919) קמה הממשלה הסוציאלית החפשית, אוהבת האדם והלוחמת בעד חלשים ועשוקים ותגרש פעם אחת 50 אלף אחרוני הפליטים היהודים אל אוקראינה ואל גליציה, אף כי ידעה ברור ששם הריגות חלות בעת ההיא ביהודים, ותטהר כמעט לגמרי את הבירה הנוצרית הארית מן היהודים „המזרחים" ועתה ידה נטויה גם על היהודים האזרחים, בין שהם ילידי גליציה שנעשו לתושבים ובין שהם ילידי ווינה.

אבל אחינו למדו הפעם מן הנסיון ויעמדו על נפשם בעוז. בשעת המהפכה בסתיו תרע"ט, בהכריז אוסטריה ממשלת־עם חפשיה, קמו גם הציונים והיהודים־הלאומים בווינה ובערי המדינה הגדולות ויקראו להתאחדות היהודים בתור לאום ויבחרו במועצת־היהודים־הלאומית (יידישער נאציאנאלראט) שבה נבחרו טובי עמנו מווינה ומערי המדינה ואשר הוא כמין בא־כח העם היהודי בפני הממשלה. בבחירות שהיו בחורף ההוא היו היהודים הלאומיים הקיריה בפני עצמה ויבחרו במורשה יהודי, האינזינר הוברט שטריקר. זאת היא הפעם הראשונה בדברי ימי אוסטריה, אשר ציר יהודי, נבחר על־ידי יהודים, מרים קולו בעד יהודים במועצת הממשלה. (אמנם לפני 15 שנה היה קלוב יהודי בפרלמנט האוסטרי ובו ישבו הד"ר גאבל, הד"ר שטראוכר ואדולף שטאנד בשם יהודי בוקובינה וגליציה; אבל אז לא הוכרו היהודים בתור לאום ובבחירותם השתתפו גם אי־יהודים, ועוד מעט ויבטל הקלוב היהודי, ושני המיליונים היהודים במונארכיה נשארו בלי מליץ). לאסוננו נתעו רוב היהודים בווינה אחרי השקרים של הסוציאלים־דימוקראטים, שהבטיחו לאחינו כל מיני הבטחות, והחלק הגדול של יהודי ווינה ואוסטריה בחרו בצירים סוציאליים. אך במהרה נוכחו היהודים כי לשוא קוו, והמורשים הסוציאליים לא רק שלא המליצו על שולחיהם, כי־אם גם הועילו לרעה בשעת גירוש יהודי גליציה מווינה, ורק בהשתדלות המורשה היהודי הלאומי שטריקר נשארו עוד אלפי יהודים „זרים" בווינה. בשעת הבחירות לועד העיר ווינה בחרו היהודים בשלושה פרנסים ציונים, שני עורכי־דין ובעל בית־חרושת אחד, שלשתם אנשי מרץ ועוז, המגינים בכל כח על ענינינו בעיר צוררת־היהודים ווינה. המה דרשו מועד העיר (שעתה, מעת שנפל הקיסר, אמנם ברובו מורכב הוא מסוציאליים תחת אשר ישבו בו תמיד אוכלי־יהודים כמו לואיגר וחבריו) שיחדל להבדיל את האזרחים היהודים לרעה ולשומם כתושבים ממדרגה שלישית, ושיתן לילדי ישראל בתי־ספר עברים שבהם ילמדו שפה ותרבות עברית ולא ישתמדו, כי גם הטשכים בווינה קבלו את הזכות ליסד להם בתי־ספר לאומיים. וכן בענין שליחת הילדים החולים לחוץ־לארץ (הלויציה, הולנדיה, שודיה) השתדלו פרנסינו שגם חלק הגון מילדי היהודים יהנו מן הטובה הזאת, וכן גם בדבר חליקת הנדבות הבאות מאמריקה, אשר הקהלה הווינאית הרשעה נוהגת למנוע אותן מעניי ישראל, באמרה שהתמיכות שייכות רק לעניי הנוצרים — בשעה שכולנו יודעים שכמה וכמה מיליונים נודבו על־ידי עשירים יהודים בחוץ־לארץ.

אבל מול הועד הלאומי היהודי שנוסד כדי לקרוא לאוסטריה, כי עמנו חפץ למלא את חובתו לה ככל הדרוש, אבל שאין את נפשו למכור את חפשו הלאומי, — קמו אנשים אחדים מן הקוראים לעצמם „גדולים", מפני שהם פרופיסורים באוניברסיטה שלא־מן־המנין ודוצנטים ורופאי־בית־חולים עוזרים, שאינם יכולים לזכות בכבוד עליה, ואי־אלה לבלרים מן ה„נייע פרייע פרעססע", זה עתון המתבוללים, והכריזו בגלוי והודיעו לממשלה ש„ועד־היהודים־הלאומי" והצירים היהודים שואפים להפיץ איבה ושנאה ולהגדיל את הפרוד בין העם האוסטרי ובין הגרמנים האיזראעליטים. אין עם יהודי באוסטריה ובכלל בעולם כולו, והם חותמי המחאה, אלה ה„פרוטסט־פרופיסורים", הנם גרמנים בכל מכל כל ורק בני דת משה הם. ורק היסודות המוסריים הנשגבים מבדילים בינם ובין הגרמנים הנוצרים, וחלילה לממשלה לתת זכויות פרטיות לעם יהודי שאיננו בנמצא...

נבלה גדולה מזו לא נעשתה עוד בישראל מימי קורח, דתן ואבירם. ואף אמנם עלה עמל האנשים הטובים האלה בתוהו, ועתון היהודים הלאומיים בשפת הארץ „וויענער מארגענצייטונג" הוכיח לפני הממשלה כמה שקר וצביעות יש במחאת הזדים האלה, אשר לא כאב לבם לעמם בשעת גירוש רבבות יהודים מווינה ולא הרימו קולם אלא בשעה שיראו פן יצטרכו ללמד עברית ככל היהודים הלאומיים. אבל בין היהודים עצמם ירד ערך החנפים האלה, שהם ברובם רודפי־משרות ועליות־כבוד, וחוץ מחותמי המחאה הנ"ל אין איש עומד מאחריהם, כי גם כל הקהלות היהודיות שאליהם נשלחו המחאות האלה, עומדות במחנה הציונים והלאומיים. ואולי אני טועה ויש לה ל„אוניון של האיזראעליטים באוסטריה" חברים הזקים אחדים, הלא הם

רוטשילד, גוטמאן, ועוד אחרים מבעלי־המיליונים אשר אם בה ואם פה ערכם בעד העם היהודי בארץ הזאת כאין כאפס, כי רק אל הגדולים עיניהם נשואות.

ווינה נעשתה אחרי תום המלחמה שוב למרכז־רוחני להיהדות באוסטריה. המון הפליטים הגליציאים והרוסים הכניסו זרם עברי חזק לעיר המתבוללים הלזו, אשר מימי פרץ סמולנסקין לא ראתה עתון עברי יוצא בין שעריה. ועתה ישנם בה מספר גדול של גני־ילדים, בתי־ספר עבריים וגם גמנסיה עברית. והקריאה העברית והדבור החי העברי נפוצו במדה גדולה לא רק בין ילידי ארצות המזרח אלא גם לבתי היהודים הווינאים חדרו, ולא הבנים לבד, אלא גם הבנות הומיות עברית ומתבוננות ליציאה לארץ־ישראל. ומצויין הוא הדבר שסוף־סוף נתנה גם הקהלה היהודית בווינה ידה אלינו ותשלים אתנו אחרי שהיתה עוינת את היהדות הלאומית כמה דורות. עתה עומד בראש הקהלה היהודית של ווינה הציוני והעברי המצוין הלא הוא הרב החכם ד"ר פרץ חיות, שנקרא הנה מעיר טריאסט אחרי פטירת החכם ד"ר גידעמאן (שהיה, לדאבוננו, מתנגד גדול לציוניות); והגאון הזה מנהל את צאן־מרעיתו ברוח עברי לאומי, אשר היה אמנם בתחילה למורת־רוח לפרנסים המתבולים, אבל מאחרי שנכנס המורשה היהודי הציוני אינזינר שטריקר ועוד ציונים אחדים לועד הקהלה היהודית, היתה ידם על העליונה ויחזקו את ידי הרב החכם שהנהו הרב הכולל. הרב השני החכם ד"ר גרונואלד, רב הפרבר ליאופולדשטאט, גם הוא ציוני ועברי נודע. ומובן מאליו כי בשעה שהרבנים הנם יהודים טובים, הקהל שומע דרשות בעלות תוכן עברי הנכנס אל הלב והוא מתקרב אלינו יותר ויותר. ובכן יש עתה בווינה שדה רחב לעבודה רוחנית עברית. הצעירים לא טמנו ידם בצלחת ויוכו בפעם המאה ואחת להוציא עתון עברי בווינה, ואולי יצליח הנסיון הזה ויעשה פרי להבא. עתה יוצא ירחון עברי בשם „גבולות" שבו משתתפים מיטב הכחות הצעירים שלנו ושכולו מוקדש לשאלת ארץ־ישראל והישוב. כי באמת גדולה תנועת העליה לארץ־ישראל בין צעירינו. וחבל מאוד שאין אדם אשר יסדר את הענינים ויתן לצעירים האלה תקוה מיוסדת על ידיעות־מקצוע וישתדל אצל הממשלות, כי תתנה לצעירים האלה לצאת מפה ולהכנס ארצה ישראל, להחל עבודה כל־שהיא; גם בעלי־הון אינם חסרים ביניהם, ורק הדרכה נחוצה.

פה המקום לדבר על הופעה חדשה ביהדות האוסטרית, הלא היא הסתדרות „החלוץ". בנפול ממשלת הקיסר, לפני שנה וחצי, שבו הרבה חיילים גליציאים מבני עמנו לווינה, אף כי כבר היו שייכים לצבא הפולני, כי יראו לשוב לארצם, ארץ הדמים. ומאשר לא ניתנה להם הרשות להתישב בווינה, לכן הסתדרו כאלף מהם באגודת „החלוץ", שמטרתה היתה ללמד את הצעירים עבודות־שדה ולהעבירם לארץ־ישראל בתור פועלים. אז פנו אל הלשכה הציונית בווינה לעזרה חמרית ומוסרית, וזו עשתה תעמולה בעדם במדינה ועמלה עשה פרי. הלשכה הציונית נתנה ל„חלוצים" בגדים. נעלים וכלים שונים ותשלחם לעבוד באחוזות מסביב לווינה, אשר חלק גדול מהן נמצא בידי יהודים. אחוזות היהודי מתתיהו הלוי בכפר לאסה, אשר כותב הטורים האלה הוא הסוכן שם, היתה הראשונה בכל אוסטריה ובכל אירופה (חוץ מרוסיה) אשר לקחה קבוצת פועלים עברים לעבודה בשדה ותתנהג עמם בחבה ובמדת־הרחמים, — כי אין לכחד אשר רוב הפועלים האלה היו מתחילים ולא בקיאים, מהיותם מלפני המלחמה, כמו רוב צעירינו בגליציה, סטודנטים, סוחרים ואנשי־רוח סתם. הדבר הזה מצא לו מחקים ובמשך זמן קצר העסיקו כבר כמה וכמה בעלי־אחוזות, ולא רק יהודים כי אם גם נוצרים גרמנים וטשכים, המון פועלים ציונים, אשר התפשטו באופן הזה בכל מדינת אוסטריה־התחתונה, על אף בעלי־אחוזה אחדים שלא שמחו כלל על שהיהודים חודרים גם הכפרה ומציעים את עבודתם ואינם מוסיפים לסחור בסחבות ובשטרות. ומה יפה היה לראות את הפועלים היהודים באחזם את ומחרשה בידיהם ובנהגם בסוסים ובשורים, בחפרם סלק־נופת בחורף בעת כפור ובדושם במכונת־קיטור בעת שרב בגורן, כאלו נולדו במושבה עברית! ובערב בשובם הביתה אחרי העבודה הקשה מצאו להם עוד עת ורצון ללמוד עברית בתור שפה חיה. וכמו כן שרו ברחובות ובשדה, בין הפועלים הגרמנים והסלובאקים שירי ציון כמו „שיר העבודה", „בואי נא ילדתי" ועוד, מה שעורר רגש כבוד וחבה להם בין בני־העם. עד הנה נסעו שתי אורחות ארצה ישראל והשלישית תסע, לפי הנראה, בימי האביב, אם יהיה שם בסיס־עבודה נכון. למותר הוא להגיד, כי הרושם של החלוצים על שאינם בני־ברית ועוד יותר על בני־ברית הוא חזק ואדיר.

מִכְתָּב מִפְּרָג

(הועידה העולמית של „הפועל הצעיר" ו„צעירי ציון").

מאת

ד"ר חוה שפירא.

—

בירת טשיכוסלובקיה היתה למקום הכניסה הועידה העולמית של „הפועל הצעיר", העובדים בארץ־ישראל, ושל „צעירי ציון" ממזרח וממערב אירופה השואפים אליהם. שליחי שני המרכזים נפגשו ויכירו אלה את אלה.

באו עד עתה כשלשים או ארבעים צירים. מהם עשרה מארץ־ישראל. השאר מיוארשה, מינכה, ווינה וברלין. באו גם אורחים רבים ופראג נתמלאה פתאום רוח ציוני...

בית־הדיור „צנטראל" מיבור כיום את ד„ראיינר" בבאזל, וכל אלו האספות הקודמות להועידה מזכירות אף הן אספות רחוקות שהיו קרובות כל־כך ללב. ביחוד לנו, הבאים מרוסיה ואיקראינה, חביבות אספות אלו ונעלות בעינינו על כמה וכמה אספות וועידות שונות שערים היינו להן שם ושרא רביאי לנו אלא רוגז ומפח נפש.

הצירים מכירים ויודעים את דרכם. רצונם חזק והם נותנים לו בטוי גמור. ביחוד מבטאים אותו בפשטות ובתמימות, אבל בעוז מיוחד, צירי ארץ־ישראל.

[illegible]
מרכזים [illegible] בחוצות פראג,
מדברים בלשוננו הלאומית, בשפתנו העברית. ויהודי המקום
[illegible]
בני ישראל הקשורים לקרקעם וחיים עליה. מדברים בינם לבין עצמם ואף האחרים מדברים עמהם בשפה העברית, שאינה באה רק לשם דימונסטראציה, אלא היא חיה בפיהם, בפי המדברים בה, כמו שהיות בפי המדברים כל יתר השפות. וזהי איפוא כבר עובדה, ולא רק „מה שמספרים העתונים". והם מתחשבים אתה ומאזינים להצלצול המוזר להם בתשומת־לב מיוחדה.

[illegible] שאינו מבין אותה, מרגיש את חסרונה. כי אף על האספות הפומביות מדברים ונואמים כמעט רק בעברית. [illegible] לא היינו גם חולמים על זה. כשהתאספו, לפני עשרות שנים, בבאזל היהודים המדברים בה, הסופרים העברים על־פי רוב, וחשבי מחשבות על־דבר תחיתה, לא עלה אז על לבם, כי בעוד שנים אחדות תהיה השפה רגילה אף בפי בני הגולה. עברית [illegible] עתה לא רק בפי ארץ־הישראלים, כי־אם גם בפי [illegible] אמנם על החברה העברית המיוחדת של בני הגולה, ועל רבוי החברות, שבילן אינן דומות לזו שלהן, אולם בכל זאת נעים להם [illegible] לעצמם.

התענינות היותר גדולה מורגשת אצל האורחים והמון הנאספים ביחוד להמצב בארץ. והצירים ארץ־הישראליים מוקפים שאלות לאין קץ: „מצב החנוך? מצב המורים? התפתחות הארץ? [illegible] שאלת הערבים. חייהם?

על כל השאלות האלו מתאמצים הצירים לתת תשובה מספקת, [illegible]

[illegible]:

[illegible] מהגרים, למיליונים. נחוץ רק החפץ והרצון הכביר לעלות ולעבוד וליצור — והארץ תהפך לפוריה. מה שכבר ישנו [illegible] עתה בא הזמן להעם כולו לבוא ולשכלל את הארץ. אין הפרט החפץ לעלות צריך לנקר [illegible] מי שנושא בלבו את הרצון הכביר לעבודה ויצירה, כבר [illegible] את אפשרות [illegible] בארץ.

[illegible] של הציוניות תרומות ונדבות וקשקוש בקופסית, אף לא „סימפאטיה" ועזר מרחוק, ואין העם איזה מושג אבסטראקטי. הציוניות היא עבודה בארץ ומי שמכיר את הדבר צריך לעלות ולסייע בעבודתו להקמת הבנין והתחיה, למלאות את שורות היהודים בהמון. אילו הכירו בדבר זה לפני זמן, היינו כבר כח גדול עתה בארץ ומצבנו שם היה אחר לגמרי. אף לא [illegible]

עם הערביים חיים אנו בשלום, אומרים ארץ־הישראליים, הם למדו ממנו הרבה, תל־אביב ומושבותינו היו להם למופת והם מכירים זאת ויודעים את ערך יצירתנו גם בעדם. חיים אנו אתם [illegible] בית על־יד בית כשכנים טובים ורק במקרים [illegible] עושה פרי בהשתדלותם של זרים ונוגעים בדבר, עלינו להגן על שלנו... על העם העברי לראות [illegible] את מרצו ואת כחו ואת מסירת נפשו להארץ, ויש בידו להפוך אותה משוממה ועזובה [illegible], כי בא הזמן שאין לדחותו ואין לאחר אותו אף רגע אחד..

אלו הן בקיצור תשובותיהם של האנשים המעשיים המכירים את המצב.

ואולם נשמעו על האספות שערכו פה הציוניים ותלמידי בתי־ספר הגבוהים של ילידי מזרח־אירופה, גם שאלות אחרות לגמרי. ערכו את האספות לכבוד האורחים והצירים ובעיקר הדבר לא באו אלא כדי להקיף את הצירים בשאלות שונות ומשונות, המראות רק עד כמה כרוכים ונגררים הצעירים ילידי המזרח אחרי הדעות והתיאוריות שלא נבררו אף להם כל־צרכן, אבל העומדות עתה [illegible]...

„מה הוא היחס של „הפועל הצעיר" אל הסוציאליות? מה היא השקפתו על הלאמת הקרקע? מהו היחס של העובדים אל ההסתדרות הציונית? מהו היחס של „הפועל הצעיר" אל רוסיה הסוביטית?" ועוד ועוד... והנה תשובה קצרה וברורה [illegible]:

"הדבר נראה בעיני כאילו שאלו אותי: מה הוא יחוסי אל [illegible].

[illegible] הכל — היא העבודה. עבודה זו היא הסוציאליות שלנו ורק בה כלול משמעו הנכון של המושג הזה. בעבודה ולא בתיאוריות מיבעה סוציאליותו של כל אחד. לא באותה העבודה של [illegible] אני מוצאים את פתרונה הנכון, אלא בעבודה חיה ויצירתית של כל אחד מאתנו, לה אנו [illegible] את [illegible] אני משאירים [illegible] - - -

[illegible] וההתענינות מצד הצעירים היא במדה שאין למעלה הימנה.

עד עתה רק מתכוננים אליה. שלשום נערכה אספה ציונית פומבית, שבה השתתפו גם הצירים והאורחים הבאים. האולם הגדול היה מלא מפה לפה. רוב הנאומים היו בעברית, כי לא רק הצירים ארץ־הישראליים [illegible] שבאו מארצות אחרות, כמעט כולם מדברים עברית.

[illegible] שלמית ורצופות ומאזינים לשיחות ונאומים שאינם מבינים אותם, ורק בהגיע לאזנם איזו מלה ידועה להם, הם מתעוררים ושמחים לקראתה...

בדבר הזה ראיתי גם בבית־הכנסת הגדול שנערכה שם אספת אבל לזכר הגבורים שנפלו בתל־חי. אף פה דברו עברית ורוב [illegible] הנואמים בתשומת־לב מיוחדה וישמחו על העובדה עצמה, שהצעירים רבים מדברים עברית.

אתמול בערב נפתחה פה הועידה. אל חגיגת הפתיחה באו [illegible].

העתונאים לא הבינו אף מלה אחת מכל אשר שמעו, וירשמו את רשמיהם ערופי העברית יבאוירים שמצאו שם.

פתח את האספה בנאום ארוך ויפה מר ש פ ר י נ צ ק , אחד המנהיגים, בהודותו לממשלה שהכניסה את הועידה ומראה על סימפטיה רבה לשאיפותינו, אף היא עם עתיד מדינית והיא מבינה, שאם חפצים להיות בשלום צריכים להראות אותות אהבה וסימפטיה גם לשאר העמים.

מר שפרינצק ציין את ש ל ש ה ה מ ר כ ז י ם שמהם באו אל ועידה זו: המרכז הראשון הוא בארץ־ישראל, בקרב העובדים המכירים בהכרה ברורה את דרך היצירה העצמית. המרכז השני הוא בתוך המיננים, בין צעירינו הכובדים יהודי הגולה היודעים, שאין לאבד את הזמן בחפוש דרכים. השלישי — בתוך האינטליגנציה במערב, המתעוררת אף היא ומשמשת כעין סיוע להשני.

תעודתה של הועידה היא להטעים על־ידה את הציוניות של ע ב ו ד ה.

הציוניות כוונתה — הארץ בשביל כ ל העם, שיש בה מקום לפי הוכחתנו בשביל כל העם.

מר שפרינצק דבר על מפעל ידם של „הפועל הצעיר", שבא להראות את הדרך הנכונה על־ידי עבודה, על מפעליהם של יוסף טרומפלדור והנופלים האחרים בתל־חי שהגינו באומץ־לב נפלא על כל צעד ושעל של אדמת ישראל שעבדו בידיהם ועל שתי החברות שנפלו כגבורות, שבפעם הראשונה במשך ההיסטוריה של אלפים שנה לקחו בנות ישראל חלק בהגנת הישוב ומסרו את נפשן עליו.

ארצנו לא תחכה, אמר. אנחנו צריכים לדעת זאת והחלוצים שלנו צריכים להיות חלוצים בשביל צורה חדשה. — — —

מר ג ו ר ד ו ן, שליח הפועלים הצעירים, בעל זקן ששיבה זרקה בו, מדבר באש ההתלהבות:

השליחות מאתנו העובדים לדבר שבשבילו נשלחתי הוא כבד גדול, שכמעט עולה הוא על כחותי לדבר עליו. נשלחנו ל א ח ד את עם ישראל בשביל ארץ־ישראל. צריך לברוא יצירה חדשה. כשבאנו לפני ששעשרה שנה לארץ־ישראל להחיות את ה א ר ץ, לא באנו בעיקר הדבר אלא כדי להחיות את ה ע ם. וכל מה שעשינו עד הנה לא היתה אלא הכנה, התכוננות מצדנו בשביל שנוכל לדבר לפניכם, לפני כל העם ולהודיע לכם, כי הארץ מחכה לכם. — — — אם ה ע ם לא יתן את הדיקלאראציה, לא יהיה כלום. — — — דברים אלה צריכים להיות חיים בכל אחד מכם. צריך ל ח ד ש את העם. שכחנו כבר את טעם ע ם ח י. אנחנו חיים חיי עם פאראזיטי, ב כ ל מקצועות חיינו — אף בספרותנו, — מפני שאין לנו קרקע תחת רגלינו. אין להתווכח אם את כ ל העם אפשר להעביר, מפני שאין לדעת דבר זה. אבל ברור הוא, שאם רק נהיה חלק גדול שם, כבר לא נהיה לפאראזיטים, אף אם האחרים ישארו בחוץ־לארץ. כי גם העמים האחרים חלק גדול מהם חי בתוך עמים שונים. צריכים אנו להיות לעם י ו צ ר. להיות על היצירה ולא על הפאראזיטיות. ותפקידה של הציוניות היא להפוך את העם לעם עובד גם בגולה. לכן נבוא גם אל העמים בדרישה לתת לנו — לכל מי שעובד — את האפשריות להיות כעם החי על אדמתו ועבודתו. הכח בידי מי שעובד ויוצר לבוא אל הארץ וליצור, כי לא על־ידי חסד לאומים נושע, אלא על־ידי עצמנו.

נאומו של ג ו ר ד ו ן היה נקודת־הגובה של חגיגת הפתיחה. דבריו שטפו ברגש והובעו בהוכחה נמרצה.

כל אלה הבאים אחריו לא חזרו אלא על הפזמון הישן: „עובדי ציון העבודה בעד הדבר שבא ימיני יבדימה". אי יביאו המברכים הרבים והברכות השונות והטלגראמות הנקראות, שזה דרך כולם — לבלי להגיד כלום...

דבר עוד גם ראש „צעירי ציון" באוקראינה, מר ק א פ ל א ן, על המצב שם, שהוציא את ההמון היהודי מפאסיביות לעבודה, על רשת הקהלות שנוסדה באוקראינה, על ה ת ע מ ק ו ת ה ה ב נ ה של הציוניות בקרב צעירי ציון שלקחו חלק בהעבודה היום־יומית של הגולה בשביל התגשמות התחיה הסוציאלית והלאומית ועל א ח ו ד ה א י ד י א ל י ם ה ס ו צ י א ל י י ם ה ג ד ו ל י ם עם ה א י ד י א ל י ם ה ל א ו מ י י ם ה ג ד ו ל י ם — — — על הריבוליוציה היהודית וכו'...

דבר גם שליח הכי־צעירים בפראג ותאר את תכונתו של מ א ר ט י ן ב ו ב ר . . . דבר ד"ר ווילטש מברלין על היחס הנורמאלי להיי הארץ ויטבע על הסוציאליות שהיא צריכה להיות אצלנו אחרת מאשר אצל אומות אחרות, על הסוציאליים בתור „סאציאלעס געוויסען" ב ח י י ו של כל אחד ואחד... דברו ודברו עוד הרבה, עד — שפסקו סוף־סוף לדבר...

ואנכי חשבתי: אי, למה כל ההוכחות והדבורים האלה על צ ו ר ך העבודה ועל ה צ ו ר ך לעלות, והרי בזה רק זורים מלח על פצעי ה ה מ ו נ י ם השואפים לעלות, הרי רק לענ להותם הוא, הרי אלה אינם שואלים לא לתנאים, לא ליחוסים ולא למצבים ובלבד שיפתחו לפניהם שערי בית־מאסרם הגדול... על־מנת לעבוד אף עבודת פרך יעלו. — — —

פראג, 27 מאריז, 1920.

חֲדָשׁוֹת וּמְאֹרָעוֹת

באמריקה.

— ל ק ר א ת ה ק ו נ ג ר ס ה י ה ו ד י. במוצאי־שבת וביום הראשון שעברו, 17 ו־18 לאפריל, היתה בניו־יורק קונפרנציה לבאי־כח ההסתדרויות היהודיות הארציות הגדולות ובאי־כח מיפלגות שונות בהשתתפות פקידי הקונגרס היהודי באמריקה והרבה מצירי הקונגרס. דנו בענין הריאת הקונגרס וצירתו ובבר השארית הציבוריות העומדת על הפרק שיש להן קשר עם שאלת הקונגרס.

ההחלטות הנכבדות שנתקבלו הן:

1. הקונגרס היהודי יתקיים בתור מוסד קבוע, וקרן של מאת אלף דולארים תוסד להחזקתו.

2. הקונגרס יקבל תחת הנהלתו את עבודת העזרה, וכמו־כן ישתתף בועידה בין־הארצית של עסקני העזרה היהודית.

3. יתמיד בעבודת „ועד הארצית" (ועד צירי המדינות היהודיות) בפאריז.

4. נתקבלה גם כן ריזולוציה בדבר הענינים בארץ־ישראל, ואנו מוסרים אותה כלשונה: „אנו מביעים את רגשות השתתפותנו בצערם של יהודי ארץ־ישראל ואנו מגלים את דעתנו, כי יהודי אמריקה לא ישקטו עד שארץ־ישראל תוכר בתור הבית הלאומי של היהודים. אנו מוחים נגד האלמנטים המסיתים לפרעות ביהודי ארץ־ישראל ואנו דורשים, שארץ־ישראל לא תחולק במובן מדיני ושערי הארץ יהיו

פתוחים להגירה יהודית בלתי מוגבלת. הקונפרנציה מביעה את תקותה, כי אנגליה תתאמץ בכל כחה לקיים בפועל את הברית באלפור ותברא את האפשרות ליסוד בית לאומי בשביל היהודים בארץ־ישראל".

העתקת הריזולוציה הזאת תושלח אל הנשיא ווילסון ואל הציר האנגלי באמריקה.

על־פי החלטה שנתקבלה בישיבה מיוחדת של פקידי הקונגרס נקבע זמן קריאתו לישיבתו השניה ליום 6 ליוני הבא. בדבר המקום לא [illegible]

— [illegible] מגליציה. ביום השני הבא, 26 לאפריל, [illegible] של יהודי גליציה [illegible] לא כבר לאמריקה כדי לסייע לעבודת העזרה.

[illegible] אגודה או התאחדות של יהודי גליציה היוזמנו [illegible]

* * *

בחוץ־לארץ.

באנגליה.

— גלוי־דעת רשמי בפרלמנט בדבר הציוניות. המיניסטר האנגלי לעניני־החוץ נדרש בפרלמנט [illegible] של הממשלה [illegible] בארץ־ישראל.

[illegible]

[illegible] באלפור בנובמבר, 1917.

— ה„טיימס" על הציוניות. ב„טיימס הלונדוני נדפסה טלגראמה מאת סופרו בוואשינגטון, שבה הוא מודיע, כי בחוגים הרשמיים בוואשינגטון שוררת מצבּרות של התרגזות על אנגליה לרגלי הפוגרום שהיה בירושלים. הסופר מזהיר, שאילו שנתה אנגליה את [illegible] לארץ־ישראל יהודית והיתה מוסרת את המאנדאט על ארץ־ישראל, כפי השמועות שנתפשטו, [illegible] כי אז היה מאורע מדיני זה „פועל כפעולת דינאמיט על היחסים שבין אנגליה ואמריקה". היהודים באמריקה — כותב הלאה הסופר — הם בעלי השפעה והציונים עשו טובה לאנגליה בזה שדרשו כל העת, כי המאנדאט על ארץ־ישראל ימסר לאנגליה.

[illegible] את המאנדאט על ארץ־ישראל להערבים, אחרי הפרעות, — היה הדבר דומה, כאילו אנגליה יוצרת בשבילה שאלה אירלנדית שניה וודאי שזה היה מוסיף אומץ בלב מתנגדי „אגודת הלאומים", המנהלים תעמולה, שאמריקה תתרחק מאנגליה עד כמה שאפשר.

הסופר גומר את הטלגראמה הארוכה שלו במלים האלה: „אנגליה מחויבה לקיים את הבטחתה, היא צריכה להזהר מהכזיב את תוחלתם של ידידיה ומהוסיף אומץ לשונאיה".

ה„טיימס" הדפיס אחר־כך מאמר ראשי על הציוניות שבו הוא תומך בדברי סופרו מוואשינגטון והעתון מזהיר את הממשלה האנגלית לקיים את הבטחתה ליהודים ולהוציא לפעולות את הצהרת באלפור [illegible]

— השתדלות גדולי [illegible]. הרבה מגדולי האנגלים שיש להם השפעה בחוגים המדיניים, ביניהם חברי בית־הלורדים והפארלאמנט, הריצו טלגראמות אל ועידת השלום בסאן־רימו בדרישה לקיים את ההבטחה שניתנה ליהודים בדבר ארץ־ישראל.

— הרברט סמואל בסאן־רימו. הרברט סמואל, ששב זה לא כבר מארץ־ישראל [illegible] נסע לסאן־רימו אל ועידת השרים. [illegible]

— דימונסטראציה של פועלי־ציון. בועידה המיוחדת של פועלי־ציון שהיתה בלונדון בימים האלה החלט, לסדר אספה גדולה שבה ימחו נגד הפרעות בירושלים וגם כן ידרשו לפתוח את שערי ארץ־ישראל בעד הגירה יהודית חפשית.

— אספה היסטורית ל„ועד שליחי הקהלות". ביום הראשון העבר, 18 לאפריל, היתה אספה חשובה מאוד, שאפשר לציין אותה [illegible]. באספה הזאת נמחקו כל חלוקי הדעות שבין חברי הועד בעלי־ההשקפות המתנגדות על היהדות ועל היהודים, וכולם, כמתבוללים וכמבקרי הציונים מקרב הלאומיים — כעין ד"ר גסטר וחבריו לדעה — קבלו פה אחד החלטה, לדרוש מאת אנגליה שתקבל את המאנדאט על ארץ־ישראל ותקיים את הבטחתה ליהודים.

ד"ר גסטר וסיר סטוארט סמואל, ראש הועד, נאמו נאומים נלהבים מאוד בעד הציוניות ושניהם הציעו את הרעיון, כי היהודים מוכרחים עכשיו לעמוד על נפשם בכחות מאוחדים. גסטר אמר בתוך יתר דבריו: „איננו מבקשים מאנגליה, אלא דורשים מאתה את זכויותינו. „ועד שליחי הקהלות" מדבר בשם כל עם ישראל שתמך באנגליה [illegible]. הוא הביע גם כן את הרעיון, כי אנגליה תפיק תועלת בקבלה את המאנדאט הזה במטרה ליכד שם בית לאומי בעד היהודים, משום שזה ישמש לה כתרים בפני הסכנה הנשקפת לה מאת הערבים.

עד כמה הזקה עכשיו ההכרה בערך [illegible] לעמנו אפילו בקרב המתבוללים כדאי לציין את העובדה הזאת: [illegible] באנגליה, [illegible] „החברה האנגלו־יהודית" [illegible] בהצעה לדרוש מאנגליה שתקבל את המאנדאט על ארץ־ישראל בהתחייבות לעזור ליהודים לבנות שם את ביתם הלאומי.

את הריזולוציה הציע לורד וולטר רוטשילד, סגן הנשיא הראשון של הועד.

— באספה הזאת נתקבלה גם כן החלטה, שועד שליחי הקהלות ישתתף שוב עם ה„חברה האנגלו־יהודית" בבחירת „ועד מאוחד לעניני היהודים החיצוניים". החברים הציונים שבועד התנגדו עד העת האחרונה להשתתפות כזאת, אולם עכשיו עם שנוי התנאים והיחסים, נתנו את הסכמתם להצעה זו ונתקבלה אף היא פה אחד.

* * *

בפולניה.

— פוגרום חדש. לפי ידיעה מווארשה, ערכו החיילות הפולנים פוגרום בוולקוביסק שארך במשך שני ימים. יהודים אחדים נפצעו ורכושם של יהודים רבים שודד.

בכלל הולכת ומתגברת „מגפת" ההתקפית על היהודים שנתחדשה בפולניה עם בוא האביב. בין הקרבנות של ההתקפות שבזמן האחרון היה גם העסקן [illegible]. הפורעים הפולנים התנפלו עליו בנסעו ברכבת. בדרך מקרה נזדמן אתו בקרון אחר אופיצר שידע אותו והציל אותו.

— **מחאות העתונות הפולנית.** כל העתונות הפולנית, וגם העתון הסוציאליסטי „ראבוטניק" בכלל, פרסמה מחאות נגד הבעת הציר של איטליה לשלוח ועדה לפולניה לעריך חקירה ודרישה בדבר הפרעות הבלתי פוסקות.

— **האנטישמיות של הפועלים הפולנים.** עד כמה שהאנטישמיות הפולנית היא בלי הבדל מפלגה אלא דבר השוה לכל נפש, תוכל להוכיח עובדה זו: הסתדרות הפועלים הנוצרים שבוואדשה החליטה להוציא מקרב כל אגודותיה את החברים היהודים.

— **השתדלות בעד סטודנטים יהודים.** לווארשה באה מלאכות יהודית מלמברג להשתדל לפני הממשלה בעד שני אלפים סטודנטים יהודים מגליציה שתינתן להם הרשות לגמור את למודיהם באיזו אוניברסיטאות שהן. הסטודנטים האלה — כפי שהודענו בגליון „התורן" הקודם — לא נתקבלו באוניברסיטה הלמברגית, משום שאין להם תעודה של עבודה בצבא הפולני.

— **המעטת מקרי המות.** נתברר, כי מספר מקרי המיתה בקרב היהודים בפולניה נתמעט בזמן האחרון ובעיקר בעזרת התמיכה שיהודי פולניה מקבלים מאחיהם באמריקה.

באוקראינה.

הועד המרכזי המאוחד קבל ידיעה, שבזמן כזה, אחרי השתדלות רבה בפאריז ובלונדון, עלה בידי שליחי האוקראינה לקבל את הרשיון לבקר את אוקראינה. כידוע, נמצא בין חברי המלאכות הזאת הפרופיסור ישראל פרידלנדר.

הועד הנזכר קבל גם־כן ידיעה בדבר שורה חדשה של ערים באוקראינה שאפשר לשלוח לשם כספים ליחידים. הערים האלה הן: ניבוגרוד־וולינסק, פולונגויה־לובר, סטארוקונסטאנטינוב, פרוסקורוב וקאמיניץ־פודולסק.

„החלק היותר גדול של התושבים בערים האלה — מוסיפה הטלגראמה להודיע — נמצא במצב... ישתמשו נא איפוא קרוביהם ובני־עריהם באמריקה בהזדמנות הראשונה לשלוח כסף אל האומללים בכמות היותר אפשרית ובמהירות היותר קרובה על־ידי הועד המחלק המאוחד".

* * *

בליטה.

— **פעולת אנטישמיים פולניים.** בפוניביז, פלך קובנה, סבלו היהודים מהתקפות אנטישמיות במשך השבוע של חג הפסח. הדבר בתי־מסחר של היהודים שודדו. הפוליציה דכאה את ההתקפות ועצרה בעד התפתחותן לפוגרום נורא. כמו־כן התפרצו פרעות בדבר ערים ליטאיות אחרות. הדבר, שהאשמים בפרעות האלה היו מסיתים פולניים, שהפיצו את העלילה, כי היהודים משתמשים בחג הפסח בדם של נוצרים.

— **אוניברסיטה עברית.** מפאריז נתקבלה ידיעה, כי הקהלה היהודית בקובנה החליטה ליסד אוניברסיטה **עברית.** העסקנים היהודים ישאו ויתנו בענין זה בשם הקהלה עם הממשלה הליטאית.

* * *

בארץ־ישראל.

— **הפגנות יהודיות.** מיפו נתקבלה ידיעה, כי בירושלים, חברון, מוצא ובהרבה ערים ומושבות אחרות ערכו היהודים דימונסטראציות גדולות, וקבלו החלטות שארץ־ישראל היא ארץ יהודית. ביחוד עשתה רושם הדימונסטראציה היהודית בירושלים. נאמו בה גדולי העסקנים היהודים. ההחלטה שנתקבלה בהפגנה היאת נגמרת בדברים האלה:

„דמי היהודים הנשפכים לעתים תכופות בכל המקומות צועקים אל השמים ודורשים מאת הממשלות לקיים את הבטחתן ולהשיב לעם הנודד העתיק את ארצו העתיקה".

— **דרישות „ועד הצירים" מאת השלטון האנגלי.** „ועד הצירים בירושלים הגיש לשלטון האנגלי בשם כל יהודי ארץ־ישראל את הדרישות הבאות: 1) הפוליציה הערבית תוחלף באנגלית, או, לכל הפחות, תהיה יהודית למחצה. 2) המסיתים לפרעות יענשו. 3) האגודות הערביות ששמשו בעת האחרונה בתור מרכז התעמולה אנטי־יהודית תסגרנה. 4) ראש העיר ירושלים, שנתמנה מטעם השלטון האנגלי, יוסר ממשמרתו. 5) הפצועים יקבלו כסף נזקם, ו־6) ועדה מיוחדה שבין חבריה יהיו גם כן יהודים תערוך חקירה ודרישה מפורטת בדבר המאורעות.

— **עוד שני קרבנות.** הסופר הירושלמי של לשכת העתונות היהודית בלונדון מודיע, כי שנים מהמישים היהודים שנפצעו רשה בשעת הפרעות בירושלים מתו.

— **לזכרון יוסף טרומפלדור.** הפועלים העברים מהמושבה „חולדה" נגשו לנטוע יער למזכרת יוסף טרומפלדור וחבריו שנפלו חלל בהגינם על המושבה היהודית „תל־חי". העבודה נעשית אחרי העבודה היומית במושבה.

— **בחירות.** ביום השני העבר, 19 לאפריל, התחילו בארץ־ישראל הבחירות של הצירים לאספה המייסדת. הנשים בארץ־ישראל קבלו סוף־סוף, אחרי מלחמה קשה מאוד, את זכויותיהן המלאות בתור בוחרות. האספה המייסדת תפתח ב־6 למאי.

התְּנוּעָה הַלְאֻמִּית

הציוניות באמריקה.

— **בחירת צירים לועידה בקארלסבאד.** באספת הועד הפועל של ההסתדרות הציונית שהיתה ביום הראשון העבר, 18 לאפריל, נבחרו יותר מחמישים עסקנים ציוניים בתור באי־כח ההסתדרות הציונית האמריקאית בועידה של ההסתדרות הציונית העולמית שתהיה ב־4 ליולי בקארלסבאד.

בין הנבחרים ישנם: השופט לואיס בראנדייס, השופט יוליאן מאק, ד"ר סטיפן וויז, ד"ר פרידנוואלד, יעקב די האז, לואיס ליפסקי, מרת סזולד, פ. שווייצר, ייקב בארנדס, וויליאם אדלין, פרופיסור אמבר, פליקס פראנקפורטר, א. ה. פרומנזון, אברהם גולדברג, פרופיסור ריטשארד גוטהייל, צבי מאסליאנסקי, עמנואל ניומאן, השופט הוגו פאם, ד"ר די סולו פול, ברנארד ריטשארדס, ברנארד רוזנבלאט, מוריס רוטנברג, ברנארד שלווין, הרב א. ה. סילוור, יהושע שפריירגן, נתן שטרוים, ראובן בריינין ועוד.

— **בועד לעניני חנוך.** רשימת העסקנים המלומדים הבאה משלמת את מספר החברים המשתתפים עכשיו בועד לעניני חנוך שעל־יד הסתדרות הציונית באמריקה. הדברים הם האדונים: שניאור אביל, ד"ר ש. בנדרלי, פרופיסור ישראל פרידלנדר, אברהם גולדברג, פרופיסור ריטשארד גוטהייל, מר. שמעון הירשדאנסקי, ד"ר זיימס ג. היליר, פרופיסור מרדכי קאפלאן, המטיף הלאומי צבי מאסליאנסקי, ש. ב. מקסימון, עמנואל ניומאן, ד"ר אבא הלל זילבר, ד"ר ניסן טורוב.

— פעולות מחלקת החנוך בשביל ערי־השדה. מר עמנואל ניומאן, מנהל מחלקת החנוך של ההסתדרות הציונית באמריקה יצא מניו־יורק ביום הראשון העבר, 18 לאפריל, ללכת למערב התיכון של ארצות הברית בעניני החנוך. הוא התווה לו את בקוריו בערים הנקובות להלן לפי התכנית הבאה: בדיטרויט — ב־19 ו־20 לאפריל; בשיקאגו — 21 ו־22 לאפריל; הוא יבקר את העיר הזאת גם ב־26 לאפריל; בסט. פאול ובמיניאפוליס — 23, 24, ו־25 לאפריל; בסינסינאטי — 27 ו־28 לאפריל; בפיטסבורג — 29, 30 לאפריל, ו־1 ו־2 למאי. מטרתו הראשית היא: להשתתף בועידת צירי אגודות „יהודה הצעיר" של המערב התיכון, שתהיה בסט. פאול. מלבד זה יקדיש את רוב זמנו בבקוריו בערים הנזכרות בשביל המטרות הבאות: א) לחזק את תנועת יהודה הצעיר; ב) להפיץ את רעיון עבודת „הרצליה" (עבודה ציונית תרבותית בקרב הצעירים הבוגרים); ג) לחקור את תנאי החנוך העברי במקומות ההם.

אין ספק, שהאגודות הציוניות של הערים הנזכרות תדענה להשתמש בסיורו של מר ניומאן, כדי להפיק מזה את התועלת השלמה.

* * *

ההסתדרות הציונית העולמית והפרעות בארץ־ישראל.

ההסתדרות הציונית בלונדון פנתה באופן רשמי אל הממשלה האנגלית במחאה נגד הפוגרום של הערבים בארץ־ישראל. נתקבלה אחר כך ב־14 לאפריל הודעה רשמית, כי הממשלה כבר אחזה בכל האמצעים הנחוצים בכדי למנוע בעד חזרת מאורעות כעין אלה, ושמ־7 לאפריל והלאה שוררת בירושלים מנוחה שלמה.

כמו־כן נתקבל נחום סוקולוב במיניסטריום האנגלי לעניני חוץ לראיון עם ממלא־מקומו של הלורד קורזון, וקבל הבטחה, כי אנגליה תתנגד בועידת השלום בסאן־רימו לדרישותיו של פייזל על יסוד ההצהרה הבאלפורית.

כימים אחדים אחרי זה קבלה ההסתדרות הציונית ידיעה מארץ־ישראל, כי הערבים הגישו דרישה לשלטון האנגלי המקומי: לבטל את „ועד הצירים", במשך חמשה ימים, לשלח מן הארץ את העסקנים הציוניים ולבטל את הגדודים העברים. ואם הדרישות האלה לא תתמלאנה יעשו טבח ביהודים. האדמיניסטראציה האנגלית נטתה — לפי הידיעה הזאת — למלא אחרי הדרישות האלה, אולם הלורד אלנבי התנגד לזה.

ההסתדרות הציונית מהרה להודיע על זה למיניסטריום האנגלי לעניני חוץ. אלנבי קבל אחר כך הוראות, כי ישתמש בכל האמצעים להחזיק את הסדרים בארץ ושלא ישים לב כלל אל הדרישות הערביות.

ההסתדרות הציונית פרסמה גם־כן ידיעה שקבלה מארץ־ישראל, כי הערבים מ־82 כפרים שבארץ־ישראל שלחו מחאה משותפת אל הגניראל בולס נגד הפוגרום שנערך ביהודי ירושלים. הם מבקשים במכתבם את הגניראל לא להרשות לערוך עוד דימונסטראציות ומבקשים שאנגליה תקבל את המאנדאט על ארץ־ישראל, כמו־כן הם מגלים את דעתם, שהם נכונים לקבל את כל החלטותיה של אנגליה בנוגע לארץ־ישראל.

— ישיבה מיוחדת של הועד הפועל. ביום 9 למאי יתאספו בלונדון חברי הועד הפועל של ההסתדרות הציונית העולמית לישיבה מיוחדת, שבה ידונו על המצב המדיני של הציונות [illegible] בישיבה הזאת [illegible] יקחו בה חלק [illegible] האנגלי [illegible].

* * *

ועידת המזרחי.

[illegible] נפתחה ביום הראשון העבר, 18 לאפריל הועידה השנתית של ה„מזרחיים" האנגלים. השתתפו 70 צירים באסיפה המשת אלפים חברים. באחת הישיבות הראשונות נתקבלה החלטה לשלוח בקשה טלגראפית אל ועידת השלום בסאן־רימו ואל המיניסטריום האנגלי לעניני־חוץ, שהצהרת באלפור תקויים בפועל.

הועידה דנה הרבה ביסוד גימנסיות עבריות ושעורי־ערב לגדולים בארץ־ישראל.

הרב מאיר ברלין נמצא בתור אורח בועידה וקרא דין־וחשבון בדבר התפתחות תנועת המזרחי בארצות שונות.

—הסתדרות ה„מזרחי" באמריקה קבלה טלגראמה מאת הלשכה הראשית של הסתדרות המזרחי שבלונדון הדורשת, לעורר את יהודי אמריקה וביחוד את אגודות הרבנים, הקהלות ובתי־הכנסת, לשלוח טלגראמות אל ועידת־השלום בסאן־רימו בדרישה להוציא אל הפועל בזמן היותר קרוב את הצהרת באלפור.

* * *

מפעולת ההסתדרות העברית באמריקה.

— בישיבת ועד הפועל שהיתה ב־16 לאפריל החלט לדחות את זמן הועידה השלישית ליום 15 למאי (לא ביום 6 למאי, כמו שהחליטו מראש). החלט להזמין לועידה הזאת, מלבד האגודות והברי ההסתדרות, את השכונות הציוניות, המחנות של „בני־ציון", מערכות עתונים ואת כל המוסדות הלאומיים־תרבותיים. כל ציר צריך להכניס תשלום של חמשה דולאר לקופת ההסתדרות. ההכנות לועידה נעשות בחריצות. אנשים מפורסמים רבים הביעו את חפצם להשתתף בועידה זו.

— נעשה נסיון חדש על־ידי ההסתדרות לרכוש חברים בעת הצגת הזיוגות בתיאטרון. בנשף החזיון העברי ב־25 למארטש נאם מר ראובן בריינין מעל במת התיאטרון ובתור תוצאה נרשמו כארבעים חבר. הנסיון הזה נשנה גם בעת הצגת החזיון שנערך על־ידי אגודת המורים העברים וגם אז נספחו חברים חדשים.

— הסדרן של ההסתדרות, הסופר הידוע מר עקיבא פליישמאן, יצא לבוסטון לגמור את עבודתו שם ליסד אגודות ולרכוש חברים חדשים, והסדרן מר זכ"ש יצא לבאלטימור. ההסתדרות מקוה, שהעברים בהערים הנזכרות יעזרו לסדרנינו בעבודתם עד כמה שידם מגעת.

שונות

ידיעות ספרותיות.

הירחון „השלוח" התחיל להופיע מחדש בירושלים בעריכת ד"ר יוסף קלוזנר. חוברת ניסן כבר יצאה לאור.

* * *

מחיי האגודות.

במוצאי־שבת, כ"ט ניסן, היתה האספה התדירית של „אחיעבר" דהארלם סניף נ'. מר י. ז. פרישברג הרצה הרצאה מענינת על המוסיקה היהודית. נגשו גם־כן לבחירת צירים לועידה העברית. נתקבלו חברים חדשים. כל יודעי עברית דהארלם מתבקשים לבוא ולהספח אל האגודה ולעזור בהפצת התנועה העברית.

הוצאת „שילה", ניו־יורק

יצא לאור ונמצא למכירה החלק השני מספר המקרא
לשנת הלמוד השניה

בלשון עמי

מאת צבי שארפשטיין

המחבר השקיע הרבה עמל ויגיעה בסדור הספר הזה, בהשתדלו לבור מתוך ספרות הילדים שלנו חומר אמנותי ועממי מן המדרגה הראשונה, נתון בצורה נוחה וקלה, ואל החומר הזה הכנים את רוב המלים והבטויים המצויים בספר „בראשית".

מלבד אוצר המלים הזה אסף לתוך מחלקה מיוחדת מערכת ספורים קלים כתובים בסגנון התנ"ך וחבר סדרה של ספורים משעשעים ומלבבים המתארים את דרכי החיים בארצות הקדם.

מקראה זו היא היחידה בספרותנו המכינה את התלמידים ללמוד התורה.

הספר מצויר על־ידי ש. ראסקין. מודפס בהדור רב ומכורך כריכת בד.

מחירו 45 סנט, לבתי ספר — הנחה.

Z. SCHARFSTEIN, 15 W. 106th Street, New York City

S. DRUCKERMAN, 50 Canal Street, New York

השלח

בארץ־ישראל

העורך: ד"ר יוסף קלוזנר נוסד: בשנת תרנ"ו, 1896

לכל אלה שהם מוקירים ומתענינים ב„השלח" אנו מודיעים שמחודש ניסן שנה זו אנו נגשים להוציא את הירחון בירושלים.

„השלח" לא נוסד לשם עסק ואיננו קנין של מפלגה. הוא נוסד אך ורק לשם הפצת ספרות ומדע ולשם בירור הענינים העומדים ברומו של עולמנו, ועל־כן אנו מתירים לעצמנו לדרוש מכל אלה שהם תמימי־דעים עמנו ורוצים בקיומו ובהפרחתו של הירחון, שעל שלשים וששת הפרכים שכבר יצאו יתוספו עוד פרכים חדשים, — מכל אלה אנו דורשים שישתתפו בהפצתו ושירכשו בשבילו חותמים במספר היותר גדול.

המחיר: לחצי שנה — מניסן תר"ף עד תשרי תרפ"א, 20 שיל.
לשנה — מניסן תר"ף עד ניסן תרפ"א, 40 שילינג

לפחות מחצי שנה אין החתימה מתקבלת. חוברות בודדות אינן נמכרות. בהקפה, בזקיפה ובתשלומין לשיעורין אין אנו שולחים את „השלח" אלא במזומנים.

הסוכנים שפרנסתם על רכישת חותמים לעתונים, מקבלים ראבאט מדמי־החתימה 10 למאה. את ההזמנות אנו מבקשים להמציא לנו תיכף־ומיד לאחר שבאו ליד הסוכן ולא לחכות עד שתתקבצנה הזמנות במספר גדול. את הכתובת של החותמים אנו מבקשים לרשום בכתב נקי וברור ובאותיות גדולות, כדי שלא יהיה מקום לטעות.

הכתובת למשלוח כסף ומכתבים:
JERUSALEM, "HASCHILOACH," P. O. BOX 273

הננו מברכת את ידידתי צפורה בליי לנשואיה עם מר נחום וויינטרויב. יבנו את ביתם על הרי יהודה.

דבורה פלאפס.

ברכה חמה ולבבית

אל חברי מר שמואל וואהל מקליבלאנד לאירושיו את בת־גילו מרת ביילה מייערס. יזכו לבנות בית עברי בארץ האבות.

אליעזר קושניר.

אנו מברכים את אחותנו היקרה
שנה צפורה שבינסקי
לבואה בברית האירושים עם העלם המשכיל
יהודה מאטיו
יהי רצון שיזכו לעלות לארצנו.
מר ומרת פליקס שבינסקי ובנם
בירמינגהאם, אלא.

ברכה לבבית לאחותנו היקרה
שנה צפורה שבינסקי
לבואה בברית האירושים עם האדון
יהודה מאטיו
יהי רצון שיבנו את ביתם בארץ אבותיהם.
מר ומרת שלמה זלמן שבינסקי ומשפחתם
בירמינגהאם, אלא.

מורה מבקשת משרה

עלמה שבאה זה עתה מפולין, מורה מנוסה בשיטת עברית בעברית, מבקשת משרת מורה למחלקות נמוכות או גבוהות. לפנות אל „התורן" בשביל ד. ג.

גליונות ב׳, ה׳, מ״ו

חסרים בלשכת „התורן". מי שאלה לו ישלחם נא אל הנהלת „התורן" וההנהלה תשיב לו את תמורתם בתודה.

מורים מנוסים מבקשים משרות

לפנות אל מזכיר אגודת המורים
דשיקאגו:
S. PROCHOVNICK
1904 So. Albany Ave., Chicago, Ill.

מזל טוב

שאול בלום — שושנה גרפינקל

בזה אָנו מביעים את שמחתנו

ויחד עם זה גם את צערנו.

שאול, אחד מטובי חברינו,

נקרב על מזבח האהבה לדאבוננו.

הירשל סקולר

אברהם זוסקוביץ

יהודה קראוזהאר

שאול — הקרבן

לתקנת המורים העברים.

אגודת המורים מבקשת מכל המורים העברים, בין שהם חברים לאגודה ובין שאינם חברים, בין שהם בניו־יורק ובין שהם מחוץ לניו־יורק — שלא לקבל שום משרה חדשה בניו־יורק והסביבה בטרם שיתיעצו עם מזכיר האגודה.

המזכיר נמצא בלשכת האגודה, 114 האביניו החמישית, חדר 1412, בכל יום משעה 10 עד 2 אחר הצהרים.